

คอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต ในการสะท้อนบทบาทและสถานภาพสตรี

ในสังคมดั้งเดิม สตรีมีหน้าที่หลักในการผลิตและอบรมเลี้ยงดูบุตร ผู้ชายมีหน้าที่ในการหาอาหารมาเลี้ยงครอบครัว แต่เมื่อภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ เปลี่ยนแปลงไปสตรีก็เริ่มมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น และส่งผลให้สถานภาพสตรีดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ ในสังคมที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกิจกรรมเศรษฐกิจค่อนข้างมากยังผลให้ผู้หญิงในสังคมนั้นมีสถานภาพสูง เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมอื่น นอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจแล้ว การเปลี่ยนแปลงบทบาท และสถานภาพสตรีก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ในสังคม เช่น ศาสนา สภาพทางสังคม การเมือง รวมทั้งคุณลักษณะของสมาชิกในสังคม ส่วนปัจจัยทางด้านชนบทรรมนิยมประเพณี ทัศนคติ ค่านิยมในสังคมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงบทบาท และสถานภาพของสตรีไทย

วัฒนธรรม ชนบทรรมนิยมประเพณีดั้งเดิมของไทยเป็นปัจจัยที่ทำให้บทบาท และสถานภาพของสตรีด้อยกว่าชาย โดยเฉพาะการเน้นคุณค่าของการเป็นกุลสตรี กล่าวคือ สตรีต้องเป็นแม่บ้าน แม่เรือนที่ดีต้องอ่อนน้อมถ่อมตน มีหน้าที่ดูแลบิดา มารดา และปรนนิบัติรับใช้สามี อบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา คุณสมบัติเหล่านี้ สตรีได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา เรื่อยมาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนรัชกาลที่ 5 ซึ่งนับว่าเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งกลายเป็นรูปของการยอมรับทางวัฒนธรรมและทำให้คนในสังคมรวมทั้งสตรีคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรจะปฏิบัติตามรูปแบบที่สังคม กำหนดไว้¹

¹ศิริรัตน์ ธาภิโรธานนท์, "สถานภาพและบทบาทของสตรีไทย" วารสารวิทยาการ-

วัฒนธรรม ชนธรรมนิยม ประเพณีดั้งเดิมและการอบรมสั่งสอนในลักษณะดังกล่าว ทำให้สตรีและคนส่วนใหญ่มีทัศนคติ และยอมรับค่านิยมที่ไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในครอบครัว การศึกษา และการประกอบอาชีพ กล่าวคือ คนส่วนใหญ่ยอมรับและยกย่องสตรีในคุณค่าของการเป็นกุลสตรี จนทำให้สตรีมีบทบาทสำคัญเฉพาะในครัวเรือนเท่านั้น และทำให้สตรีได้รับการศึกษาทางด้านวิชาการ การบ้านการเรือน เพื่อเตรียมตัวรับบทบาทของภรรยาและมารดาที่ดีต่อไป นอกจากนี้ สตรียังถูกสังคมกล่าวถึงในลักษณะของการเป็นช้างเท้าหลังมีหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน เป็นเพศอ่อนแอ บอบบาง และสวยงาม สตรีเป็นเพศที่มีจิตใจอ่อนไหวง่ายไม่กล้าตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นริเริ่ม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกมองว่าเป็นลักษณะของสตรีไทย ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการเปลี่ยนแปลง บทบาท และสถานภาพสตรีไทย

กรอบความคิดเหล่านี้ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาท และสถานภาพสตรี โดยสามารถจำแนกเป็น ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ปัจจัยภายในเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลสืบเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของสตรี และชนธรรมนิยม ประเพณี รวมทั้งบรรทัดฐานของสังคม ส่วนปัจจัยภายนอกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา โดยผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง บทบาทและสถานภาพของสตรีในครอบครัว และสังคมในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 และ พ.ศ. 2517 - 2530 ดังนี้

บทบาท และสถานภาพสตรีในอดีต และในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516

ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้เกิดการแบ่งบทบาท หน้าที่ ระหว่างบุรุษและสตรีตามความเชื่อถือทางสรีระวิทยาที่ว่า บุรุษมีโครงสร้างร่างกายที่แข็งแรง จึงได้รับการยอมรับนับถือในสังคมในฐานะผู้นำครอบครัว โดยมีหน้าที่ในการหาเลี้ยงชีพครอบครัว ส่วนสตรีมีโครงสร้างร่างกายที่อ่อนแอกว่า จึงถูกสังคมคาดหวังให้มีบทบาทเฉพาะในครัวเรือนเท่านั้น การที่สตรีไม่มีบทบาททางเศรษฐกิจทำให้สตรีต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพล

ของบุรุษ สตรีไม่มีอำนาจต่อรองกับบุรุษเพราะต้องพึ่งพาบุรุษอยู่ตลอดเวลา ซึ่งตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพสตรีทางด้านความสัมพันธ์ทางอำนาจภายในครอบครัว และสังคม

บทบาท และสถานภาพของสตรีก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในด้านที่ชัดเจนเมื่อสตรีได้รับการศึกษาที่ทัดเทียมกับบุรุษ โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งได้ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับ ให้เด็กชายหญิงเข้าเรียนในโรงเรียนประชาบาลจนกระทั่งสตรีได้รับการศึกษาทัดเทียมกับบุรุษจนถึงระดับอุดมศึกษา

ในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองอย่างรวดเร็ว โดยรัฐบาลได้รับความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน วิชาการ และเทคโนโลยีจากสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาประเทศ ในช่วงนี้ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของระบบเผด็จการ การทหารมาเป็นเวลานานถึง 22 ปี โดยมีรัฐบาลทั้งสิ้น 14 ชุด โดยเริ่มตั้งแต่รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รวมทั้งสิ้น 8 สมัย (ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 - 2500) รัฐบาลพลโทถนอม กิตติขจร ครั้งที่ 1 (ระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2501 - 20 ตุลาคม 2501) ซึ่งเป็นผลมาจากการทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2500 (หลังจากที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม และพล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ชั่วคราวระยะสั้น ๆ เพียง 3 เดือน ต่อจากนั้นก็คือ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ระหว่างวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502 - 8 ธันวาคม 2506) รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร ครั้งที่ 2 (ระหว่างวันที่ 9 ธันวาคม 2506 - 6 มีนาคม 2512) รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร

ครั้งที่ 3 (ระหว่างวันที่ 7 มีนาคม 2512 - 16 พฤศจิกายน 2514) และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ครั้งที่ 4 (ระหว่างวันที่ 8 ธันวาคม 2514 - 14 ตุลาคม 2516)¹

ทางด้านเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของประชาชนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐบาลก็เริ่มให้ความสนใจแก่อุตสาหกรรมมากขึ้น โดยส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐานของสังคม เช่น การรถไฟ การโทรเลข และการสื่อสาร ส่วนทางด้านความเป็นอยู่ของประชาชนไม่ได้ให้ประชาชนเดือดร้อนจากปัญหาค่าครองชีพ โดยมีสาเหตุมาจากการกักตุนสินค้าอุปโภคบริโภค จนกระทั่งใน รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้เริ่มใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกใน พ.ศ. 2504 โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ผลของการ ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นตัวกำกับในการเร่งรัดพัฒนาประเทศให้มีส่วนสำคัญในการทำให้รายได้ ต่อปีของประเทศเพิ่มมากขึ้นตามเป้าหมาย แต่การกระจายรายได้ระหว่างภาค และบุคคลกลุ่ม ต่าง ๆ กลับมีช่องว่างมากขึ้น ทั้งนี้เพราะแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1-4 ของไทยที่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มรายได้มากกว่าการกระจายรายได้ และการบริการเพื่อให้เกิดความเป็น ธรรมในสังคม เป็นผลให้คนส่วนใหญ่ประสบความลำบากในการครองชีพ ยิ่งกว่านั้น การเลียน- แบบชีวิตที่ทันสมัยตามวัฒนธรรมตะวันตก ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชีวิตเกินกว่าจะสนองตอบได้ ประกอบกับภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจภายในประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2515 - 2516 อันเกิด จากภาวะเงินเฟ้อ และวิกฤติการณ์น้ำมันทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่ในช่วง 10 ปีหลังมีรายได้ไม่พอ กับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้น สตรีจำนวนมากในเมืองและชนบทจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านหา รายได้มาเลี้ยงครอบครัวนอกเหนือจากความรับผิดชอบงานภายในบ้าน การที่สตรีต้องรับภาระ 2 ด้าน คือ ต้องทำงานทั้งงานในบ้าน และนอกบ้านทำให้ปัญหาสตรียิ่งเพิ่มมากขึ้น

¹ระวีวรรณ ประกอบผล "สื่อมวลชนกับวิกฤติการณ์ทางการเมืองในไทย" (วิทยานิ-พนธ์ดุสิตบัณฑิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528), หน้า 72.

บทบาท และสภาพของสตรี เริ่มได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยได้กำหนดไว้ในนโยบายสร้างชาติ ซึ่งให้ความสำคัญต่อการยกฐานะสตรีในครอบครัวและสังคม ประกอบทั้งการเกิดสงครามทำให้สตรีมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะผู้สร้างกำลังพล เรือในเชิงปริมาณ และคุณภาพในฐานะผู้มีบทบาทในครอบครัว ในสังคม และในการป้องกันประเทศ นอกจากนี้ยังมีการวางรากฐานการพัฒนาสตรี โดยได้จัดตั้งองค์กรสตรีต่าง ๆ เช่น สำนักพัฒนาธรรมหญิง สโมสรสำนักพัฒนาธรรมฝ่ายหญิง ซึ่งได้ลดความสำคัญลงไปในเวลาต่อมา จนกระทั่งรัฐบาลในสมัยต่อมาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของสตรี ซึ่งเป็นประชากรครึ่งหนึ่งของประเทศอีกครั้ง โดยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาสตรีขึ้น 5 ฉบับ โดยฉบับแรก เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2505 - 2509 เพื่อยกระดับของสตรีให้มีฐานะสูงขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้ยังได้มีแผนพัฒนาสตรีระยะยาวระหว่างปี พ.ศ. 2525 - 2544 เป็นเวลาทั้งสิ้น 20 ปี

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการรับเอาเทคโนโลยีทันสมัย และวิถีชีวิตที่รีบเร่งในสังคมอุตสาหกรรมทำให้สตรีต้องรับภาระเพิ่มขึ้นด้วยการออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัว และส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของปัญหา และบุคลิกของคนไทยที่ไม่ต้องการเปิดเผยเรื่องส่วนตัวให้บุคคลภายนอกทราบ ทำให้เกิดยุคของการเฟื่องฟูของคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ ซึ่งให้บริการแก่ประชาชน รวมทั้งสตรีที่ประสบปัญหาชีวิต ดังตารางแสดงรูปแบบ และจำนวนของปัญหาสตรีที่ปรากฏในนิตยสาร สตรีสาร ตั้งแต่ พ.ศ. 2494 - 2530

ตารางที่ 1

รูปแบบและจำนวนปัญหาของสตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2494 - 2530

รูปแบบของปัญหา	พ.ศ. 2494-2516	พ.ศ. 2517-2530	รวม (ฉบับ)
บทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัว			
1.1 บุตรสาว	15	11	26
1.2 ภรรยา	13	15	28
1.3 มารดา	2	5	7
บทบาทและสถานภาพสตรีในสังคม			
2.1 การศึกษา	2	4	6
2.2 อาชีพการงาน	1	2	3
บทบาทและสถานภาพสตรีในด้าน	52	44	96
ความรัก			
จีปาะ	98	76	174
รวม	-	-	340

จากตารางที่ 1 สามารถนำมาศึกษาถึงบทบาท และสถานภาพสตรีในครอบครัว สังคม และความรัก ในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 และ ช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 ดังนี้

1. บทบาท และสภาพภาพของสตรีในครอบครัว

บทบาท และสภาพภาพของสตรีในครอบครัวในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 ยังได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า เมื่อยังเล็กสตรีตกอยู่ภายใต้การควบคุมของบิดามารดาจนกระทั่งเติบโตใหญ่ บิดามารดาจะเป็นผู้เลือกสรรคู่ครองที่เหมาะสมให้ และสตรีต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสามีแทน พออย่างเข้าวัยชราสตรีก็ต้องพึ่งพาบุตรหลานของตน นอกจากนี้ สตรีต้องปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคมไทยต่อบทบาท และสภาพภาพสตรี กล่าวคือ ในสังคมไทยมักจะยกย่องสตรีในบทบาทของแม่บ้านแม่เรือนมากกว่าบทบาทภายนอกครอบครัว ส่วนความประพฤติที่ถูกรวมโดยสังคมเช่นเดียวกัน จากการวิเคราะห์ก็พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ผู้จะมีสาเหตุมาจากความประพฤติที่ขัดต่อกรอบความประพฤติของสตรีที่สังคมไทยขณะนั้นคาดหวังไว้

จากการที่ สตรีต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของบุรุษทั้งด้านการปฏิบัติและกฎหมายมาเป็นเวลานานทำให้คนในสังคมรวมทั้งสตรีไม่สามารถสลัดความคิด ความเชื่อเหล่านี้ไปได้ ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมาเป็นเวลานานซึ่งช่วยให้บทบาท และสภาพภาพสตรีดีขึ้นกว่าเดิม แต่ค่านิยมบางอย่างที่ฝังรากลึกจนกลายมาเป็น บรรทัดฐานของสังคม* เช่น ค่านิยม เรื่องพรหมจรรย์ ความกตัญญู การเป็นแม่ศรีเรือนที่ดี และซื่อสัตย์ต่อสามี เป็นต้น ซึ่งจะกล่าวอย่างละเอียดในบทบาท และสภาพภาพสตรีในฐานะบุตรสาว ภรรยา และมารดา ต่อไปดังนี้

*บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) คือ มาตรฐานของสังคมที่กำหนดให้คนในสังคมรับรู้ เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมให้ทุกคนรู้ บรรทัดฐานของสังคมเป็นการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่เป็นได้โดยตรง และทั้งที่เป็นความคิดหรือความเชื่อ สมาชิกรับรู้ร่วมกัน โดยไม่แสดงออก บรรทัดฐานของสังคมจะสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม หรือค่านิยมของสังคม และพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐาน คือ เป็นการประพฤติผิดบรรทัดฐาน (อรมา พงศ์านิชย์ 2521 : 90)

1.1 บทบาท และสถานภาพสตรีในฐานะบุตรสาว

บทบาท และสถานภาพของบุตรสาวในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตไม่มากนัก เนื่องจากทัศนคติ และค่านิยมของคนในสังคมรวมทั้งสตรียังคงได้รับอิทธิพลมาจากความคิดดั้งเดิมของสังคมไทยเกี่ยวกับบทบาท และสถานภาพของบุตรสาว ดังตารางที่ 2 ที่แสดงรูปแบบและจำนวนปัญหาของบุตรสาว

ตารางที่ 2

รูปแบบและจำนวนปัญหาของบุตรสาว

รูปแบบของปัญหา	พ.ศ. 2494-2516	พ.ศ. 2517-2530
การเลือกคู่ครอง	7	1
ผู้ใหญ่ เข้ามายุ่งเกี่ยวในชีวิตรัก	1	-
ความกตัญญูของบุตรสาว	3	-
ขาดความอบอุ่นเนื่องจากครอบครัวแตกแยก	1	2
ความรับผิดชอบต่อครอบครัว	2	2
ความไม่เข้าใจกันระหว่างบุตรสาวกับบิดามารดา	1	4
ความบาดหมางในครอบครัว	-	2
รวม	15	10

จากรูปแบบและจำนวนปัญหาของบุตรสาว ผู้วิจัยศึกษาปัญหาที่มีจำนวนปัญหาของบุตรสาวใน 2 ช่วงเวลา การศึกษาแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่น ปัญหาในการเลือกคู่ครอง และความสัมพันธ์กับบิดามารดา ดังจะกล่าวต่อไปดังนี้

1.1.1. การมีอิสระในการเลือกคู่ครอง

บิดา มารดาจะมีหน้าที่ในการเลือกคู่ครองที่เหมาะสม ทั้งด้านฐานะการศึกษา และสถานภาพของครอบครัวในสังคมให้กับบุตรสาวของตน โดยที่บุตรสาวต้องกระทำตาม เนื่องจากค่านิยมทางด้านความกตัญญูต่อบิดามารดา และค่านิยมที่ยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเด็กต้องเคารพ เชื่อฟัง คำสั่งสอน คำแนะนำของผู้ใหญ่ ดังคำพังเพยที่ว่า "เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด" ค่านิยมดังกล่าว เป็นปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมบุตรสาวให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยที่ต้องการให้บุตรสาวอยู่ในกรอบของกุลสตรี ดูแลความเรียบร้อยภายในครัวเรือน และปรนนิบัติรับใช้บิดามารดา บุตรสาวถูกอบรมให้ไม่มีความมั่นใจในตนเองต้องพึ่งพามารดา (บิดา สามี และบุตร) ตลอดชีวิตทำให้สตรีต้องเชื่อฟัง และปรนนิบัติบุรุษอย่างดีเยี่ยม เพื่อป้องกันไม่ให้ทอดทิ้งตน

นอกจากนั้น สังคมยังยอมรับบทบาทของบิดามารดาในการควบคุม การคบหาสมาคมของบุตรสาวกับเพื่อนต่างเพศ และการเลือกคู่ครองที่เหมาะสมกับบุตรสาวของตน ดังตัวอย่าง "การคบหาสมาคม และการสังสรรค์ของหญิงไทย" ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อของคนไทยต่อการคบหาเพื่อนต่างเพศของสตรีไทย การที่จะปล่อยให้ลูกผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพในการคบหาสมาคมสังสรรค์กับผู้ชาย และการมีเสรีภาพในการเล่าเรียนเขียนอ่าน เริ่มเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ผู้ปกครองยังนิยมกีดกันจำกัดเสรีภาพ เพราะเกรงว่าบุตรสาว หลานสาว จะริเล่นเพลงยาว ซึ่งเพลงยาวนั้นถือกันว่าเป็นสื่อ และเป็นทั้งสารแห่งความรักแห่งหนึ่งซึ่งผู้ใหญ่แต่ก่อนถือหนักถือหนาว่า ถ้าลูกสาวริอ่านเล่นเพลงยาวแล้วก็เป็นเรื่องที่น่าบัดสีหนัก เพราะว่าแสดงให้เห็นว่า ลูกสาว หลานสาวของตนเป็นคนใจแตก อาจถึงแก่แตกคอกลละเมิดธรรม เนียมประเพณีอันดีงาม ไปสู่ความต่ำช้าที่น่าอัปอาย เป็นที่หัวเราะเยาะเย้ยของเพื่อน

บ้านสักวันหนึ่งก็เป็นได้¹ ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลว่า เหตุใดบุตรสาวจึงถูกจำกัดสิทธิในการศึกษา โดยให้ศึกษาเฉพาะวิชาการบ้านการเรือนเท่านั้น และทำให้บิดามารดาต้องควบคุมบุตรสาวในการคบหาสมาคมกับเพื่อนต่างเพศอย่างเข้มงวด การคบหาสมาคมกับเพื่อนต่างเพศต้องได้รับการยินยอมจากบิดามารดาก่อน ส่วนการเลือกสรรคู่ครองให้กับบุตรสาวนั้นถือว่าเป็นความรับผิดชอบของบิดามารดาโดยตรง เนื่องจากสังคมไทยถือว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้เห็นการณ์ไกล และมีความคิดรอบคอบกว่าเด็ก ดังนั้น ถ้าผู้ใหญ่เลือกคู่ครองให้ก็เชื่อกันว่า คู่ครองนั้นต้องเป็นคนดีเหมาะสมกับบุตรสาว ประกอบทั้งค่านิยมเรื่องความกตัญญู และความเชื่อฟังผู้ใหญ่ก็ทำให้บุตรสาวต้องกระทำตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตารางที่ 2 ที่แสดงรูปแบบและจำนวนปัญหาของบุตรสาวในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 ปราบกฏปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแต่งงาน แบบบคคลมฤงขามีจำนวนมากถึง 7 ปัญหาด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะประสบปัญหาการไม่เข้าใจกันระหว่างสามี ภรรยาและเกิดการหย่าร้างตามมา ดังเช่น

"... ชีวิตกลางตั้งต้นผิดเพราะผู้ใหญ่ การคิดทำลายตนเป็นความคิดของเด็ก ๆ ที่ไร้สติไม่ควรคิดสั้น ดังนั้นเมื่อการได้ล่วงเลยไปตั้งที่เล่ามาก็ควรจะขอร้องสามีให้ยินยอมปล่อยกลางให้เป็นอิสระเลือกเวลาพูดให้เหมาะสมกับอารมณ์ของเขา ชี้แจงให้เขาเห็นใจเรา แม้ถึงที่สุดจะต้องสารภาพว่า เราหมดรักในตัวเขาแล้ว เพียรไปเกิดคงสำเร็จสักวันหนึ่ง..."²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ประกอบ ไชยปราการ, วิวัฒนาการทางชนบทธรรมนิยมประเพณี สมัยกรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2523), หน้า 474 - 475.

²สตรีสาร ปีที่ 4 ฉบับที่ 84 ต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2494.

"... เมื่อคุณถูกบังคับให้แต่งงานกับคนที่คุณไม่รู้จัก และไม่เคยรัก และการกินอยู่ตลอดมา คุณไม่มีความสุข คุณจะเลิกกับเขาใครเขาจะไปห้ามเรื่องมันเมื่ออยู่ว่า เขาจะยอมเลิกกับคุณหรือไม่เท่านั้น แต่เมื่อปรากฏว่า คุณมิได้จดทะเบียนสมรสทางกฎหมาย คุณก็มีได้ เป็นภรรยาของเขาตามมติฉัน เขาหาวิธีลี้ภัยในตัวคุณไม่..."¹

ส่วนการคบหาเพื่อนต่างเพศนั้น ต้องอยู่ภายใต้การยินยอมของบิดามารดาเสียก่อน ในช่วงนี้ปรากฏอยู่ 2 ปัญหา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง การที่สังคมยอมรับบทบาทของบิดามารดาต่อความสัมพันธ์ของบุตรสาวกับเพื่อนต่างเพศ ถ้าบิดามารดาเห็นว่า เพื่อนต่างเพศของบุตรสาวมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมก็ทำให้ความสัมพันธ์ของบุตรสาวกับเพื่อนต่างเพศไม่ราบรื่น หรือขาดสะบั้นลง ดังตัวอย่างเช่น

"... การที่คุณแม่คุณไม่ชอบชาย ท่านอาจจะมีเหตุผลที่เธอมองไม่เห็น ถ้าเพียงชายเป็นบุตรของคนที่ท่านไม่ชอบก็มีทางพอแก้ไขให้ชายประจบ และเอาอกเอาใจเสียสักเดี๋ยว ท่านก็อาจจะกลับมาชอบเราก็ตได้..."²

แต่อย่างไรก็ตาม คำแนะนำของจินตนาต่อผู้ปรึกษารายนี้ก็คือ ("... ควรฟังความคิดเห็นของมารดา...") ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบิดามารดาต่อการคบหาเพื่อนต่างเพศของบุตรสาวได้เป็นอย่างดีแล้ว จากตัวอย่างที่จะกล่าวต่อไปเป็นตัวอย่างที่สะท้อนถึงความสำคัญของบิดามารดาในสายตาของจินตนา ดังนี้

¹ เรื่องเดียวกัน.

² สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 105 ต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2495.

"... เมื่อคุณรักชายคนไหนจนถอนตัวไม่ขึ้นถึงกับกล่าวว่าอาจเป็นคนรักเดียวในชีวิต แต่คุณแม่
รังเกียจเขาและห้ามไม่ให้ติดต่อก็คือเป็นปัญหายากที่จะจบ คุณควรจะถามคุณแม่ฟังดูเหตุผลของ
ท่าน เพราะเหตุที่สว่างกว่าไม่ใช่ตามดอดอย่างคนที่กำลังรักอย่างคุณ แล้วพิจารณาเหตุผลว่า
ความคิดของท่านถูกต้องหรือไม่มารดาอย่าอมรักบุตรและใครจะปลุกฝังให้มีความสุข อย่างไร
คุณก็ควรเชื่อฟังท่านบ้าง แต่ถ้าท่านขัดข้องเพียงความจนของเขาแล้วก็ไม่สู้จะเป็นสิ่ง
สำคัญนัก ความมั่งมีดีจน อาจจะเปลี่ยนแปลงได้สำคัญที่ความประพฤติ อุบาสัยในคอก และ
อาชีพมากกว่า หรือถ้าเขามีสิ่งใดคุณแม่ไม่พอใจก็ควรบอกให้เขารู้ตัวและแก้ไขเสีย ท่าน
อาจจะเปลี่ยนใจก็ได้เมื่อ ทราบว่าเรารักกันจริง..."¹

อย่างไรก็ตาม บุตรสาวเริ่มมีอิสระในการเลือกคู่ครองด้วยตนเองในระยะหลัง ทั้งนี้
อาจเป็นเพราะการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกรวมทั้งความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เข้ามาในสังคม
ไทยทำให้ลดบทบาทของการแต่งงานแบบคลุมถุงชนลงไป แต่บทบาทของบิดามารดาต่อบุตรสาวใน
เรื่องการคบเพื่อนต่างเพศยังคงมีลักษณะคงเดิม กล่าวคือ เพื่อนต่างเพศต้องได้รับการยอมรับใน
คุณสมบัติน่า เหมาะสมในการคบหาสมาคมหรือไม่ และจากตัวอย่างหนึ่งที่เขียนมาปรึกษาคอลัมน์
ตอบปัญหาชีวิต พบว่าสตรีเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ดังนี้

"... แต่งงานมาแล้ว 5 ปี กับผู้ชายที่เคยทำงานร่วมกัน แม้การศึกษาจะต้อยกว่าก็เป็นคนดี
อบายมุขไม่ตะ เหล้าไม่ดื่ม บุหรี่ไม่สูบ ไม่เที่ยวกลางคืน... ในขณะที่ติดต่อกันเขาช่วย-
เหลือให้กำลังใจจนเรียนจบ ดิฉันไม่รู้จักเพื่อนชายคนอื่นจึงแต่งงานกับเขา แยกบ้านมา
อยู่ช่วยกันทำงานเก็บหอมรอมริบ มีบ้านมีที่ดินเป็นของตนเอง ดิฉันรับราชการ เขาทำงาน
เอกชนเรามีบุตรด้วยกัน 3 คน..."²

¹ เรื่องเดียวกัน

² สตรีสาร ปีที่ 6 ฉบับที่ 113 ต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2496.

1.1.2. ความสัมพันธ์กับบิดามารดา

จากความแตกต่างทางสรีระร่างกายระหว่างบุรุษและสตรีส่งผลให้บุรุษมีอำนาจ และสามารถควบคุมบทบาทของสตรีให้เป็นไปตามความต้องการของบุรุษ ดังนั้นบทบาทของสตรีจึงจำกัด เฉพาะครัวเรือน และปรนนิบัติรับใช้บุรุษเท่านั้น ในด้านความแตกต่างทางเพศก็เป็นตัวกำหนด การแบ่งชั้นชั้นทางสังคมมีผลให้สตรีต้องถูกกดขี่ให้มีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำต้อย คือ เป็นเพียง "แม่บ้าน" และ "แม่เฒ่า" เท่านั้น อีกทั้งยังถูกกีดกันมิให้เข้ามามีบทบาทและมีโอกาสในการสร้าง "วัฒนธรรม" เช่นเดียวกับบุรุษ¹ นอกจากนี้ ระบบการสืบทอดเชื้อสายทางด้านบิดา (การมี อำนาจสูงสุดของบุรุษ) ได้ตอกย้ำถึงความสำคัญของบุรุษในครอบครัวซึ่งเป็นหน่วย เล็กที่สุดของ สังคมและขยายอำนาจไปทั่วโลก

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการสืบทอดเชื้อสายทางบิดา บิดาเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว ทั้งนี้เพราะตามขนบธรรมเนียมไทยคือว่า ฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัวและเป็นฝ่ายที่หาเลี้ยง ครอบครัวยุคก่อน การสืบสายตระกูลถือผู้ชายเป็นหลัก ดังนั้น ผู้ชายจึงมีความสำคัญในสังคม ไทยมากกว่าสตรีประกอบทั้งบุตรสาว ไม่มีโอกาสทดแทนคุณบิดามารดาดังเช่นบุรุษ ตามหลักการ ทางพุทธศาสนาและความลำบากในการอบรมเลี้ยงดูบุตรสาว เพราะถ้าบุตรสาวประพฤตินขัดต่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมไทย บิดามารดา และตัวบุตรสาว จะถูกสังคมติเตียนได้

ในช่วงนี้ได้ปรากฏปัญหาที่เกิดจากความลำเอียงของบิดามารดา และทางแก้ไขปัญหา ในลักษณะนี้ก็คือ ทนต่อสภาพที่ได้รับและกระทำความดีต่อไปจนกว่าบิดามารดาจะเห็นใจ ดัง- ตัวอย่าง

¹Anne Koedt, Ellen Levine, and Anita Rapone, eds., Radical Feminism (New York : Quadrangle, 1973), p. 379.

... ท่านเป็นพ่อ เราเป็นลูก แม้ท่านจะรักน้องชายอย่างหล้นหลวม และแสดงความเกลียดชังเราซึ่งเป็นหญิงก็จงทนไปเถิด คนบางคนรักลูกผู้ชาย บางคนรักลูกผู้หญิง มันเป็นสิ่งที่ไม่ช่วยไม่ได้ จงทำแต่ความดีต่อไปเถิดท่านคงจะเห็นความดีของเราในที่สุด มิใช่จะต้องทนอยู่กับท่านจนตลอดชีวิตเมื่อไร ไม่ช้าก็จะได้แยกเรือนออกไป หรือท่านถึงวัยชราจากไปเพียงแต่คำพูดไม่น่าจะเก็บมาเป็นข้อเตือนหรือใจจนเปื่อยชีวิต คนที่เขาเตือนร้อนมีนับไม่ถ้วนยังทนได้...¹

ความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นหน้าที่ที่สำคัญของบุตรสาว ไม่ว่าจะบุตรสาวจะต้องเผชิญกับปัญหาใด บุตรสาวที่ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่อดทน และมีความกตัญญู จึงจะเป็นที่สรรเสริญกับคนทั่วไป ดังตัวอย่างเช่น

... ชีวิตเธอได้รับทุกข์ทรมานเพราะความกตัญญู เธอยังมีอนาคตอีกไกลนักจะมานั่งทรมานทั้งกาย และใจจนช้ำพอม ไม่สมควรน่าจะไปปลีกตัวไปมีเหย้ามีเรือนกับคู่รักเสียโดยเร็วที่สุด หากหวังมารดาก็เอาท่านไปอยู่ด้วย ถ้าไม่สามารถกระทำได้ก็ต้องพยายามช่วยเหลือท่าน...²

และความกตัญญูต่อบิดามารดานั่นเองที่เป็นเหตุให้ผู้ตอบปัญหาให้กับผู้ปรึกษา ทั้งนี้เพราะความกตัญญูเป็นค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต ดังตัวอย่าง ("... สำหรับพ่อแม่ ท่านก็เป็นผู้ให้กำเนิดและจะชีวิตในภพนี้ของลูกก็ได้เลี้ยงดูคุณจนเติบโตใหญ่จนเลี้ยงตนเองได้...")³

¹ สตรีสาร ปีที่ 24 ฉบับที่ 28 24 ตุลาคม 2514.

² สตรีสาร ปีที่ 7 ฉบับที่ 149 ต้นเดือนกันยายน 2497.

³ สตรีสาร ปีที่ 8 ฉบับที่ 178 ปลายเดือนพฤศจิกายน 2498.

ในอดีตความแตกต่างทางเพศ ได้แบ่งความรับผิดชอบระหว่างบุรุษกับสตรี กล่าวคือ บุรุษทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ส่วนสตรีมีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านเรือน แต่เมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองเปลี่ยนแปลงไป ประกอบทั้งสตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น ทำให้สตรีต้องออกไปทำงานนอกบ้าน พร้อมกับหน้าที่การเป็นแม่ศรีเรือนที่ดี ส่วนความรับผิดชอบของบุตรสาวคนโตของครอบครัวจะรับภาระในการดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านและการต้องรับผิดชอบค่าเล่าเรียนของน้องเพื่อผ่อนภาระความรับผิดชอบของบิดามารดา ดังตัวอย่าง

... ขณะนี้เงินเดือน 1,400 บาท อายุ 27 เป็นโสดต้องส่งน้อง เพิ่งสำเร็จไปคนหนึ่ง และคาดว่าน้องที่ต้องอุปการะอีก 2 คนกำลังเรียนอยู่ ป.4 และ ป.5 มีหนี้สินและกลัวใจเรื่องการใช้น้ำมันของมารดาที่ใช้ในการส่งเสียให้ลูกเรียนหนังสือ...¹

1.2 บทบาทและสถานภาพของภรรยา

บทบาทและสถานภาพของภรรยาในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 ยังรักษารูปแบบเดิมอยู่ กล่าวคือ ภรรยาที่ต้องปรนนิบัติรับใช้สามีอย่างดีที่สุดเท่าที่จะพึงกระทำได้ ต้องเคารพยำเกรงสามีและซื่อสัตย์ต่อสามีทั้งกาย วาจา ใจ นอกจากนี้ ภรรยาที่ต้องมีหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยของครัวเรือน อบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา ตลอดจนควบคุมค่าใช้จ่ายภายในบ้านทางด้านรายได้ของครอบครัวต้องพึงรายได้ของสามีเป็นหลักเนื่องจากสังคมไทยกำหนดบทบาทของสามี - บิดา ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวให้มีหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนภรรยา - มารดามีหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน ส่วนปัญหาของภรรยาส่วนใหญ่เป็นปัญหาการไม่พอใจของสามีต่อบทบาทของภรรยา และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาและสามี ดังตารางที่ 3 ที่แสดงรูปแบบ และจำนวนปัญหาของภรรยา

¹ เรื่องเดียวกัน, ปีที่ 22 ฉบับพิเศษ 8 มิถุนายน 2512.

ตารางที่ 3

รูปแบบและจำนวนปัญหาของภรรยา

รูปแบบของปัญหา	พ.ศ. 2494-2516	พ.ศ. 2517-2530
การหย่าร้าง	1	1
ความสัมพันธ์กับชายอื่น	3	2
เมียน้อย	1	5
เมียหลวง	-	2
ความบกพร่องในบทบาทแม่ศรีเรือน	2	2
หึง/ระแวง	3	-
การเข้าสมาคม	1	-
สามีไม่เอาใจใส่	1	1
ปัญหาของสมาชิกในครอบครัว	-	1
พฤติกรรมของสามี เช่น เจ้าชู้		
กินเหล้า	1	1
รวม	13	15

จากตารางที่ 3 ผู้วิจัยศึกษาบทบาทและสถานะภาพของภรรยาในบทบาทของแม่ศรีเรือน และความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังจะกล่าวอย่างละเอียดดังนี้

1. บทบาทของแม่ศรีเรือน

สังคมไทยกำหนดบทบาทของแม่ศรีเรือน เป็นบทบาทที่สำคัญของภรรยา ปัญหาที่เกิดขึ้นมักมาจาก ความไม่พอใจของสามีเกี่ยวกับความบกพร่องในบทบาทของแม่ศรีเรือน ดังตัวอย่าง

... คุณผิดใจภรรยาที่รักของคุณ เรื่องเงิน สงสัยว่าเมื่อมอบเงินเดือนให้หมดทุกเดือน เหตุใดเงินจึงหมด คุณชักตัวอย่างมาสำกรายที่เห็นว่าใครบ้างที่มีเงินเดือนพอเลี้ยงชีพมันน้อยคน ยิ่งข้าราชการแล้วยิ่งข้าราชการ ถ้าคุณได้รับเงินเดือนมากเท่าไรเล่าจึงจะหวังให้มีเหลือ ในเมื่อค่าครองชีพสูงลิ่ว ยิ่งภรรยาของคุณคลอดบุตรเพิ่งออกไป ค่าใช้จ่ายก็ยิ่งจะเพิ่มขึ้นอีก เมื่อภรรยาของคุณอุทิศสัพการกับหอมรมริบไว้ไม่ถึงกับเป็นหนี้ เขาในเมื่อมีรายจ่ายจรเช่นนี้ คุณควรจะยกย่องสรรเสริญ แทนที่เป็นปากเสียงจนแยกกันอยู่ตั้งนี้ ในภาระที่คุณแยกกันไปจากภรรยาโดยมิได้หวังใยและสงเสียด นึกดูทีหรือว่าเขาจะลำบากยากเข็ญเพียงไร แล้วบุตรตาตา ๆ ของคุณไม่ส่งสารเลยหรือ ถ้าไม่มีผู้เอื้อเฟื้อในระหว่าง 2 ปีที่จากกัน เขาผู้น่าส่งสารเหล่านั้นคงอดตาย...¹

จากตัวอย่างปัญหาดังกล่าว ได้สะท้อนถึงบทบาทและสภาพสตรีที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางเศรษฐกิจของสตรีกล่าวคือ ถ้าสตรีไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและพึ่งพาบุรุษตลอดเวลาจะส่งผลให้สตรีตกอยู่ใต้อำนาจของสามีดังตัวอย่างข้างต้น ซึ่งนักสังคมวิทยาครอบครัว ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "ยิ่งบุรุษมีความชำนาญและความรับผิดชอบในบทบาทของครอบครัวมากขึ้นเพียงใด ความเห็นอกว่าของเขาในการตัดสินใจในครอบครัวยิ่งมีมากขึ้นเพียงนั้น" แต่ถ้าสตรีมีอำนาจทางเศรษฐกิจทัดเทียมกับบุรุษบทบาทและสภาพของสตรีก็ดีขึ้นกว่าเดิม

¹ สตรีสาร ปีที่ 23 ฉบับที่ 15 26 กรกฎาคม 2513.

1.2.2. ความสัมพันธ์ในครอบครัว

บรรทัดฐานของสังคมไทยเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพกำหนดไว้ว่า ภรรยาต้องปรนนิบัติสามีให้ความเคารพยกย่องสามี และซื่อสัตย์ต่อสามีทั้งกาย วาจา และใจ การที่สตรีไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นที่มีไม่ใช่สามีของตนจะถูกตำหนิติเตียนอย่างรุนแรง ในช่วงแรกปรากฏปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ภรรยาไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นที่มีไม่ใช่สามีของตน ซึ่งตามสังคมไทยถือว่าเป็นข้อห้ามของภรรยาที่ดี สตรีต้องตกอยู่ภายใต้รูปแบบที่สังคมกำหนดไว้ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ ในกรณีเช่นนี้สตรีต้องเป็นฝ่ายหลีกเลี่ยงหรือควบคุมความสัมพันธ์ให้เป็นไปตามปกติ ดังตัวอย่าง ("... ปัญหาของคุณเป็นปัญหาที่อยู่ในฐานะลำบาก เมื่อมีสามีเป็นสุดที่รักและมีบุตรด้วยกัน 3 คนก็ไม่ใช่การสมควรที่จะคบหาสมาคมกับชายโสด...")¹

บรรทัดฐานของสังคมจะเป็นปัจจัยที่กำหนดบทบาทและสถานภาพของภรรยาให้อยู่ในกรอบที่สังคมต้องการ ถ้าสตรีประพฤติตนออกนอกทางแล้วก็จะถูกสังคมตำหนิติเตียนดังเช่น กรณีเมียน้อยจะเป็นปัญหาที่ปรากฏเพียงปัญหาเดียว ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 ทั้งนี้ เพราะบรรทัดฐานของสังคมและการลงโทษของสังคมยังมีอิทธิพลต่อสตรีมาก ส่วนสตรีที่เป็นเมียน้อยก็จะถูกสังคมตำหนิติเตียน ดังตัวอย่าง

... เมื่อเธอสมัครใจที่จะเป็นเมียเก็บทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเขามีเมียอยู่แล้ว เธอก็ควรรู้ฐานะของเธอว่าเธอเป็นอย่างไร ในเมื่อเขาปลื้มเวลามาหาเสมอ บ้านก็มีให้อยู่ เงินทองก็ส่งเสียให้ได้ใช้ อยากได้อะไรก็หามาให้ไม่ขัดใจซ้ำยังกล้าพาไปดูละคร เธอมีความสุขทุกอย่างในฐานะภรรยาลับ แล้วจะเอาอะไรอีก...²

¹ สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 94 ปลายเดือนเมษายน 2495.

² สตรีสาร ปีที่ 4 ฉบับที่ 89 ต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2495.

ส่วนกรณีสตรีที่แต่งงานแล้ว ไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นที่มีไม่ใช่สามีของตนก็จะถูกสังคมตำหนิติเตียนเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

... ปัญหาชีวิตของเธอเท่าที่เล่ามาโดยละเอียดเธอบอกว่า ไม่รู้สึกในธรรมชาติ รังเกียจการรบกวนของสามีเป็นที่สุด แต่เธอกลับผิดศีลธรรมกับชายอื่นด้วยการยั่วยวนของเธอเอง แสดงว่าเธอดำเนินชีวิตคล้ายตุ้มนาฬิกา แม้ไม่มีลานเธอก็ยังอดแกว่งไม่ได้ การเลิกร้างกับสามีของเธอ แม้เขาจะยังรักเธออยู่ก็ไม่ควรคืนดีกันอีก บุตรของเธอก็ควรให้บิดาเลี้ยงดูอบรมต่อไป ส่วนชายที่เธอสอนให้ผิดศีลธรรมไปแล้วนั้น ถ้ายังเอ็นดู เขาอยู่ก็ควรหว่านเงินให้เขามีโอกาสกลับตัว...¹

1.3 บทบาทและสถานภาพของมารดา

บทบาทและสถานภาพของมารดาในช่วงนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากนักกล่าวคือมารดายังมีหน้าที่สำคัญในการอบรมบุตรธิดา ดูแลคนในครอบครัวมีอำนาจในการจัดการบ้านการเรือนให้เรียบร้อย ส่วนสถานภาพของมารดาก็เท่าเทียมกับบิดาทุกประการ บุตรธิดาทุกคนต้องให้ความเคารพนับถือมารดาในฐานะผู้มีอำนาจในครอบครัวคนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางเศรษฐกิจและอาชีพการงาน ต่างก็ผลักดันให้ออกไปทำงานนอกบ้านหรือทำงานต่างจังหวัด ซึ่งส่งผลถึงความวิตกกังวลของมารดาที่มีต่ออนาคตของบุตรธิดา ดังตัวอย่าง "ความรักของแม่" ดังนี้

¹ สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 94 ปลายเดือนเมษายน 2495.

... เป็นข้าราชการต้องติดตามสามีไปอยู่ภาคเหนือ เพราะใจไม่ป้าพอที่จะอยู่คนเดียวได้ ดิฉันไว้ใจสามี แต่ไม่ไว้ใจคนข้างเคียงก็เลยทิ้งลูกชายหนึ่งหญิงหนึ่งกำลังเรียน ป.1 - ป.2 ไว้ในพระนคร เพราะกลัวว่าถ้าย้ายไปอยู่จังหวัดอื่นต่อไปเด็กก็จะเสียเวลาและการเรียนไม่ติดต่อกัน ดิฉันคิดถึงลูกหลับตาเห็นแก่ตะเกียกตะกายชั้นนมเมล็บบ้างแก๊กซี่บ้าง... ดิฉันจะทำอย่างไรดี รับลูกไปอยู่ด้วยดีไหมคะ หรือทิ้งไว้ที่กรุงเทพฯ เพื่ออนาคตของแกเอง แต่ลูกบ่นอยากอยู่ใกล้พ่อแม่ทุกครั้งที่มาเยี่ยม และพอจะกลับแกจะต้องขอร้องให้อยู่อีกวันหนึ่งเสมอ ฟังแล้วต้องเป็นอนหน้าหนี เพราะกลัวลูกจะเห็นน้ำตามางทีนอนไม่หลับตั้งหลาย ๆ คืน...¹

2. บทบาทและสภาพสตรีในสังคม

ในอดีตสตรีมักถูกสังคมกำหนดให้มีบทบาทเฉพาะในครัวเรือนเท่านั้น จึงทำให้สตรีได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการบ้านการเรือน ส่วนบุรุษจะได้รับการอบรมสั่งสอนในวิชาการต่าง ๆ เพื่อเตรียมตัวเป็นหัวหน้าครอบครัวในอนาคต และจากการที่สตรีถูกจำกัดสิทธิในการศึกษาเล่าเรียนทำให้โอกาสในการประกอบอาชีพลดน้อยลงไปด้วย ในอดีตสตรีได้รับการศึกษาต่ำประกอบด้วยค่านิยมของสังคมทำให้สตรีต้องประกอบอาชีพค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และช่วยเหลือครอบครัวในการทำไร่นาเพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว ในปัจจุบันสตรีได้รับการศึกษามากขึ้นตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยให้มีโรงเรียนสำหรับสตรีเป็นแห่งแรกคือ โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง หรือโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปัจจุบัน ดำเนินการสอนโดยพวกมิชชันนารีอเมริกันเมื่อ พ.ศ. 2417 แต่เป็นโรงเรียนสำหรับสตรีชั้นสูงเท่านั้น ส่วนสตรีจากครอบครัวยากจนไม่ได้รับการศึกษา จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาซึ่งเห็นความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาเท่าเทียมกันระหว่างชายกับสตรี ดังนั้นชายและสตรี

¹ สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 94 ปลายเดือนเมษายน 2495.

จึงมีสิทธิ์ในการศึกษาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จากการศึกษาบทบาทและสภาพของสตรีที่สะท้อนอยู่ในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต สามารถศึกษาได้ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทและสภาพสตรีในการศึกษา

จากปัญหาในคอลัมน์ตอบปัญหาในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 สะท้อนถึงการศึกษาศรีของสตรีไทยดังนี้ ประมาณร้อยละ 80 สตรีมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกนั้นสตรีศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังเช่นกรณีของ "แม่บ้านปริญญา" ที่จบปริญญาตรี และต้องการทำงานนอกบ้าน¹ และจากประโยคที่ว่า ("... เราจบมหาวิทยาลัยเดียวกัน เหมือนรุ่นพี่ที่จบไปแล้วไปเรียนต่อจนได้รับปริญญาโทกลับมา...")²

ส่วนใหญ่ผู้ขอคำปรึกษาจะอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมได้เปิดโอกาสให้สตรีได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชาย และสตรีได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาด้านวิชาการต่าง ๆ จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในสังคมนครเมืองและการปกครองของสตรีไทย โดยไพรัตน์ เตชะรินทร์³ พบว่า ในอัตราการแข่งขันให้สตรีไทยเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมนครเมืองการปกครองในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปรากฏว่ามีอัตราเร่งเร็วกว่าสมัยก่อนสงคราม ตัวแปรที่สำคัญ

¹ สตรีสาร ปีที่ 22 ฉบับที่ 21 7 กันยายน 2512.

² สตรีสาร ปีที่ 23 ฉบับที่ 16 2 สิงหาคม 2513.

³ ไพรัตน์ เตชะรินทร์, การมีส่วนร่วมในสังคม การเมือง การปกครองของสตรีไทย,

ที่ทำให้อัตราการเร่งสูงขึ้นก็คือ ระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้สตรีมีการศึกษาทัดเทียมกับชายจนถึงระดับอุดมศึกษา ดังนั้นระดับการศึกษาของสตรีจึงมีส่วนผลักดันให้สตรีมีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น

2.2 บทบาทและสถานภาพสตรีในการประกอบอาชีพ

เมื่อสตรีมีโอกาสในการศึกษาทัดเทียมกับชายจนถึงระดับอุดมศึกษา ทำให้สตรีมีโอกาสในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น และจากการที่สตรีต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้สังคมต้องหันมาพยุงและเห็นคุณค่าของสตรีมากขึ้นด้วย ในอดีตสตรีไทยมีอาชีพเสริมในการเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัวอยู่ไม่กี่อาชีพ เช่น ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วยครอบครัวทำไร่ทำนาซึ่งอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพสำหรับสตรีจากครอบครัวธรรมดาสามัญ ส่วนการรับราชการถือว่าเป็นอาชีพของสตรีจากครอบครัวชั้นสูงเท่านั้น จากปัญหาในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 สะท้อนโอกาสในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น เช่น รับราชการ ครู อาจารย์ และทำงานบริษัทเอกชน เป็นต้น ส่วนปัญหาที่เขียนมามักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากบทบาทที่ขัดแย้งระหว่างบทบาทในครัวเรือนและบทบาทภายนอกครอบครัว และทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันภายในครอบครัวตามมา นอกจากนั้นสตรียังประสบปัญหาความไม่ก้าวหน้าในอาชีพการงาน ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยทางด้านความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยและบทบาทที่สังคมคาดหวังไว้คือ บทบาทของภรรยาและมารดาที่ดีของครอบครัว ทางด้านความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของสตรี กล่าวคือ สังคมยังมองว่าสตรีต้องมีผู้คุ้มครอง ขาดความมีเกียรติใฝ่สูงและเจ้าอารมณ์ ขาดเหตุผลทำให้ไม่เหมาะสมกับการทำงานในตำแหน่งสูง ดังตัวอย่าง

... ปีนี้เป็นปีที่ 4 หน้าที่การงานก็ยังเหมือนเดิมไม่ทราบว่าเพราะเหตุใดผู้ใหญ่จึงมองไม่เห็นผลงานที่แล้ว ๆ มาของตน ไม่ชอบหน้าหรือว่าทำงานไม่ถูกใจ ดิฉันไม่เข้าใจท่านเลย

จะให้ไปถามว่า เพราะอะไรก็เห็นไปไม่ได้ ดิฉันเป็นลูกน้องระดับที่ 3 - 4 ไม่มีเส้นสาย ใหญ่โต งานที่ทำก็ไม่เคยถ่วงดองมีแต่อยากให้เสร็จ ๆ ไป...¹

3. บทบาทและสถานภาพสตรีในด้านความรัก

สังคมไทยกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้นำ เป็นช้างเท้าหน้า ส่วนสตรีเป็นผู้ตาม เป็นช้างเท้า หลังในการดำรงชีวิตซึ่งรวมไปถึง การแสดงความสนใจต่อเพศตรงข้าม นอกจากความคาดหวัง ของสังคมที่มีต่อบทบาทของสตรีแล้ว ชนบทรรมนิยมประเพณียังกำหนดให้ฝ่ายชายเป็นผู้เริ่มแสดง ความสนใจก่อน ส่วนสตรีจะมีบทบาทในการสนองตอบอย่างเหมาะสม แต่ถ้าสตรีเป็นฝ่ายเริ่ม แสดงความสนใจต่อฝ่ายชาย สตรีมักถูกสังคมมองว่าเป็นผู้หญิงก้ำกั้น ร่าน ไม่เป็นกุลสตรี ดังนั้น สตรีจึงต้องระมัดระวังในการแสดงความสนใจต่อฝ่ายชายให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้ถูกสังคมตำหนิ ตีเตียนในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 ปราบกฏปัญหาที่มีรูปแบบที่หลากหลายดังตารางที่ 4

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สตรีสาร, อังแล้ว ปีที่ 25 ฉบับที่ 20 27 สิงหาคม 2515.

ตารางที่ 4

รูปแบบและจำนวนปัญหาเกี่ยวกับความรัก

รูปแบบของปัญหา	พ.ศ. 2494-2516	พ.ศ. 2517-2530
มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน	3	6
แอบรัก	15	4
อกหัก	3	7
ผู้ใหญ่เข้ามายุ่งเกี่ยวในชีวิตรัก	5	-
เลสเบี้ยน	1	5
อยากรู้ว่าเขารักหรือไม่	4	5
เลือกใครดี	8	1
อยากรู้จักกับเขา	2	4
รักกับคนที่มันมีพันธะแล้ว	3	3
ระแวง	3	3
รักต่างศาสนา	3	1
ขาดความเชื่อมั่นในคุณสมบัติของแฟน	-	3
อยากมีแฟน	-	1
รักต่างวัย	-	1
รวม	51	44

ในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 เป็นช่วงที่สังคมได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกในเรื่องการมีเสรีภาพในการคบเพื่อนต่างเพศ ทำให้สตรีซึ่งได้รับการอบรมสั่งสอนให้ดำรงชีวิตอยู่

ในการอบของกุลสตรีเริ่มสับสนในพฤติกรรมของตนเองว่าเหมาะสมหรือไม่ ดังจะเห็นจากปัญหาที่เขียนมาขอคำปรึกษาแนะนำในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิต ดังนี้ ("... ถ้าจะให้รูปแก่เพื่อนชายจะเป็นที่ครหาถึงเขาหรือไม่และให้อย่างไร เวลานั้นก็ยังไม่ได้ให้เขาเพราะไม่ทราบว่าจะเป็นการเสียหายหรือไม่...")¹ และ ("... การปฏิเสธไปตู่ทั้งกับเพื่อนชายตามลำพังเป็นการล้ำสมัยและคับแคบเกินไปหรือไม่และเขา (เพื่อนชาย) จะรู้สึกอย่างไร...")²

ทางด้านสังคมยังไม่มีมารยอมรับในบทบาทของสตรี ในการเป็นผู้ริเริ่มแสดงความสนใจก่อน เช่น กรณีการให้รูปแก่เพื่อนชาย การไปดูภาพยนตร์ตามลำพัง เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมดังคำตอบของจินตนา ดังนี้

... การให้รูปเพื่อนชายไม่ควรจะทำ เขาอาจเอาไปเที่ยวโอ้อวดทำให้เราได้รับความเสียหาย...³

... ล้ำสมัยไว้บ้างแหละดี จินตนาเคยตอบไว้ว่า ถ้าเป็นเวลากลางวันไม่ค่อยจะน่าเกลียดแต่กลางคืนไม่ควรอย่างยิ่งจะเป็นเวลาใดก็ได้ ถ้ามีเพื่อนไปข่มขืนดีกว่า เราเป็นผู้หญิงถ้าไม่สงวนตัวเอาแต่สนุกซื้อเสียงอาจมีราตรี เป็นการตัดโอกาสตนเอง...⁴

จากตารางที่ 4 ที่แสดงรูปแบบและจำนวนปัญหาเกี่ยวกับความรัก พบว่าปัญหาแอบรักเป็นปัญหาหนึ่งที่ปรากฏมากถึง 15 ปัญหา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมในเรื่องกุลสตรีที่

¹ สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 95 พฤษภาคม 2495.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

ยังคงอยู่และทำให้สตรีต้องซ่อนอารมณ์ความรู้สึกเหล่านั้นจนกลายมาเป็นอาการแอบรัก หรือรักเขาข้างเดียว ปัญหาส่วนใหญ่จะปรึกษาเกี่ยวกับความประพฤติตัวที่เหมาะสมในการเริ่มแสดงความสนใจต่อฝ่ายชายในวิธีการแบบเนียนเพื่อไม่ให้ฝ่ายชายตกตงตั้งตัวอย่าง

... ขณะที่มีปัญหาว่าหัวใจจนแทบไม่มีสมาธิจะท่องหนังสือคือ แอนนิมในตำราหนึ่งเล่มหนึ่งใดในคณะเดียวกัน เขาเป็นนักกีฬา... ดิฉันทราบว่ามีใจดีใจสนใจเขาฝ่ายเดียว เพราะเราพบกันตอนไปเชียร์กีฬาเสมอ เขาก็มองดิฉัน เพื่อนดิฉันสองสามคนก็บอกว่าเขาสนใจ แต่ดิฉันก็เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่งเสมอมา... ขณะนั้นใจมากไม่ทราบจะสานต่ออย่างไร ความเป็นผู้หญิงบังคับไม่กล้าเป็นคนเริ่มแต่ เขาไม่ยอมเริ่มก่อนสักที...¹

ส่วนคำตอบของจินตนา 2 ต่อปัญหาที่สะท้อนถึงการที่สังคมเริ่มยอมรับในพฤติกรรมของสตรีในการเริ่มแสดงความสนใจต่อฝ่ายชายในวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน ดังตัวอย่าง

... คุณยังรีรออะไรอยู่เล่า ... ทำให้ที่สมัยขึ้นอีกนิดด้วยการเดินใจทักทายเขาให้เป็นธรรมชาติขึ้นกว่าที่เป็นอยู่นี้ก็คงเป็นสะพานให้เขาได้เต้าเข้ามาได้โดยสะดวกขึ้น ถ้าใจเขาสัมผัสอยู่แล้วจะมาหัวหลบตาเขาอยู่ทำไมจะ "สวีสวี" เขาก่อนก็ได้ ควรทักเรื่องย่อยหลังบ้าง ไม่ซ้าก็คุยกันคล่อง...²

นอกจากความระมัดระวังในการแสดงความสนใจแก่ฝ่ายชายให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมแล้ว "พรหมจรรย์" ก็เป็นสิ่งที่สังคมถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดของสตรี ถ้าสตรีใดสูญเสีย

¹ สตรีสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 95 พฤษภาคม 2495.

² สตรีสาร ปีที่ 22 ฉบับพิเศษ 10 กรกฎาคม 2512.

พรหมจรรย์ก่อนการแต่งงานแล้วก็จะมีความรู้สึกว่าตนเองหมดคุณค่า ดังนั้นสตรีจะเกิดความรู้สึก
ระแวงว่าฝ่ายชายไม่ต้องการแต่งงานกับตนอีกต่อไป ดังตัวอย่าง

... รักกันมา 4 ปีแล้ว ตั้งแต่เขายังศึกษาอยู่ เดียวนี้รับราชการอยู่ต่างจังหวัด แต่กลับมา
ทุกเย็นวันศุกร์ มารับดิฉันวันเสาร์ และวันอาทิตย์ก็มาอยู่ด้วยกันทั้งวัน... เขาเคยล่วงเกิน
ดิฉันเลยทำให้คิดว่า เป็นเพราะเหตุนี้หรือเปล่าหนอที่ทำให้เราไม่ดีพอสำหรับเขา...¹

หรือในกรณีที่ฝ่ายหญิงยินยอมให้ฝ่ายชายกอดจูบได้ตามใจชอบ แต่ยังไม่ถึงขั้นมีเพศ-
สัมพันธ์กัน ฝ่ายหญิงจะมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนใจง่าย ไม่รักนวลสงวนตัว ทั้งนี้เป็นผลมาจาก
การอบรมสั่งสอนของบิดามารดา และขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ตั้งแต่อดีตที่ห้ามสตรีมี
เพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน เพราะเกรงว่าฝ่ายหญิงจะตั้งครรภ์ก่อนการแต่งงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำ
ความเสื่อมเสียแก่ครอบครัว และตัวหญิงสาวเอง ดังตัวอย่าง

... วันก็ดิฉันชอบรักเขาจัง เขาดึงตัวดิฉันไปจูบแก้มเบา ๆ และตั้งแต่เห็น เขาก็กอดจูบ
ดิฉันเสมอเป็นการลาตอนจะจากกัน ทุกครั้งที่มีการกอดจูบดิฉัน เขาทำอย่างสุภาพ ดิฉันจะ
รู้ตัวก่อนทุกครั้ง แต่ก็ยินยอมให้เขาทำเช่นนั้น คุณคงคิดว่าดิฉันหน้าด้าน ไม่มีสมบัติลูกผู้หญิง
ทุกวันนี้ดิฉันกลัวเขาเห็นว่าดิฉันไม่มีค่า กลัวเขาตลก...²

¹ สตรีสาร ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 4 พฤษภาคม 2512.

² สตรีสาร ปีที่ 25 ฉบับที่ 39 7 มกราคม 2516.

บทบาทและสภาพภาพสตรีในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530

บทบาทและสภาพภาพสตรีในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะโครงสร้างของครอบครัว และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวดังตารางที่ 1 ที่แสดงถึงจำนวนปัญหาในครอบครัว ในสังคม และความรักในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 เพิ่มขึ้นจากช่วงแรก โดยเป็นผลมาจากการรับเอาวัฒนธรรมและความคิดจากสังคมตะวันตก ประกอบทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของบ้านเมืองขณะนั้น จากสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีจากบทบาทของแม่ศรีเรือนไปเป็นบทบาทของผู้หญิงทำงาน แต่กระนั้น บทบาทของแม่ศรีเรือนก็ไม่ได้หมดความสำคัญลงไป จากการที่สตรีต้องรับภาระความรับผิดชอบในบ้าน และงานนอกบ้าน ส่งผลให้เกิดการลดความสัมพันธ์กับสมาชิกภายในครอบครัวและลดอำนาจการปกครองของบิดามารดาต่อบุตรและของสามีต่อภรรยา

ในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 ได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองครั้งยิ่งใหญ่ในประเทศไทย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสิทธิสตรีในกฎหมาย ในช่วงนี้ได้ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลถึง 8 ชุดภายในระยะเวลา 13 ปี โดยเริ่มแรกเป็นรัฐบาลชุดสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากการโปรดเกล้าแต่งตั้งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั้งที่ 1 (ระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม 2516 - 27 พฤษภาคม 2517) ครั้งที่ 2 (ระหว่างวันที่ 29 พฤษภาคม 2517 - 12 มกราคม 2519) รัฐบาลชุดนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นรัฐบาลจากการปฏิวัติรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช โดยพลเรือเอกสังัด ชล่ออยู่ (ระหว่างวันที่ 22 ตุลาคม 2519 - 20 ตุลาคม 2520) รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นรัฐบาลจากการปฏิวัติ ครั้งที่ 1 (ระหว่างวันที่ 11 พฤศจิกายน 2520 - 12 พฤษภาคม 2522) ครั้งที่ 2 (ระหว่างวันที่ 12 พฤษภาคม 2522 - 29 กุมภาพันธ์ 2523) และรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ครั้งที่ 1 (ระหว่างวันที่ 2 มีนาคม 2523 - 19 มีนาคม 2526) ครั้งที่ 2 (ระหว่างวันที่ 30 เมษายน 2526 - 4 สิงหาคม 2531)

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่บ้านเมืองสับสนมาก เนื่องจากการเกิดรัฐประหารหลายครั้งทำให้เกิดภาวะชงกันทางเศรษฐกิจ ประกอบทั้งการได้รับผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจภายนอกประเทศ เช่น ค่าเงินดอลลาร์ลดลง การเพิ่มระดับราคาสินค้าในตลาดโลกประเภทอาหาร และวัตถุดิบ การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อภายในประเทศควบคู่ไปกับภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง รายได้ประชาชนต่ำ การว่างงานสูง ค่าครองชีพสูงขึ้น และการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมโจรผู้ร้ายจากปัญหาเศรษฐกิจเหล่านี้ได้ผลักดันให้นายกรัฐมนตรีเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต้องลาออกจากตำแหน่ง จนกระทั่ง รัฐบาลชุดพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ภาวะเศรษฐกิจจึงเริ่มดีขึ้น ซึ่งมีผลมาจากปัจจัยภายในประเทศ และภายนอกประเทศ กล่าวคือได้พบทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น น้ำมัน ก๊าซ เป็นต้น รัฐบาลสนับสนุนให้ลงทุนภายในประเทศ และภายนอกประเทศ โดยการลดหย่อนภาษีนำเข้าบางประเภท ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการลงทุนภายในประเทศ นอกจากนี้กลุ่มโอเปคได้ลดราคาน้ำมันทั่วโลก ทางด้านความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น การว่างงานน้อยลง

ทางด้านบทบาทและสถานะภาพของสตรีมักได้รับผลกระทบจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของบ้านเมืองขณะนั้น กล่าวคือ ในช่วงแรกที่บ้านเมืองประสบภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง ค่าครองชีพสูงและการว่างงานเพิ่มขึ้นส่งผลให้สตรีที่มีฐานะยากจน ขาดการศึกษา ต้องตกอยู่ในสภาพของวัตถุทางเพศที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เช่น โสเภณี พนักงานอาบอบนวด และพนักงานบริการทางเพศอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนสตรีที่มีการศึกษาปานกลางขึ้นไปก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัว มาลี พฤษพงษ์ศาวลี (2523 : 198 - 199) ได้กล่าวว่า สตรีมักถูกจำกัดสิทธิทางกฎหมายมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร หมดอำนาจทางการเมืองลง บรรยากาศทางการเมืองที่เป็นเผด็จการก็เริ่มคลี่คลายลง มีการแต่งตั้งรัฐบาล "ชุดพระราชทาน" ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

2517 ซึ่งมีบทบัญญัติในมาตรา 28 อย่างชัดเจนว่า "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน"* และมาตรา 236 บัญญัติให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายขึ้นใหม่ เพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ภายใน 2 ปี โดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 นี้เองทำให้เกิดการรับรองสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างชาย และหญิง เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ประเทศไทยและ ได้มีการดำเนินการแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญฉบับนี้** การที่สตรีได้รับการยอมรับทางกฎหมายส่งผลให้บทบาทและสถานภาพสตรีพัฒนามากขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้

1. บทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัว

จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้บทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป จำแนกเป็นบทบาทและสถานภาพของบุตรสาว ภรรยา และมารดา ดังจะกล่าวอย่างละเอียดดังนี้

*มาตรา 28 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญชาย และหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

**โดยผลของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2517 ได้มีการยกเลิกระเบียบที่เคยจำกัดสิทธิไม่ให้หญิงเข้ารับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาและอัยการ ทำให้ปัจจุบันนี้หญิงมีสิทธิสอบเป็นผู้พิพากษาและอัยการได้ ปัจจุบันมีผู้พิพากษาหญิงอยู่ 30 คน และอัยการหญิงจำนวนหนึ่ง แต่ก็ยังมีการจำกัดสิทธิของหญิงอยู่ อนึ่งผู้พิพากษาหญิงที่กล่าวถึงในที่นี้หมายถึง ผู้พิพากษาในศาลแพ่งและศาลอาญา ไม่ได้หมายถึงผู้พิพากษาสภมทในศาลคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งมีผู้หญิงที่เคยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาสภมทก่อนสมัยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 แล้ว

1.1 บทบาทและสถานภาพของบุตรสาว

บทบาทและสถานภาพของบุตรสาวเริ่มเปลี่ยนไป โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากการแต่งงานแบบคลุมถุงชน ซึ่งปรากฏปัญหานี้เพียงปัญหาเดียว (ดูตารางที่ 2) ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับช่วงก่อนความสัมพันธ์ของบุตรสาวกับบิดามารดาปรากฏปัญหาในลักษณะที่เกิดจากการขาดความอบอุ่นภายในครอบครัว ซึ่งเกิดจากปัจจัยเศรษฐกิจที่ผลักดันให้บิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ละเลยการดูแลบุตรธิดาของตน นอกจากนี้ ยังปรากฏปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างบุตรสาวกับบิดามารดา ทั้งนี้เนื่องจากช่องว่างระหว่างวัย ซึ่งทำให้ทัศนคติของบิดามารดากับบุตรธิดาไม่ตรงกัน ประกอบกับการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้บุตรธิดามีความกล้าแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อบิดามารดามากขึ้น โดยจะกล่าวอย่างละเอียดดังนี้

1.1.1. การมีอิสระในการเลือกคู่ครอง

ในช่วงนี้ปรากฏว่า ปัญหาที่เกิดจากการแต่งงานแบบคลุมถุงชนมีเพียงปัญหาเดียวซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีอิสระในการเลือกคู่ครองด้วยตนเองมากขึ้นกว่าอดีต ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของความคิดทางสิทธิมนุษยชนที่เข้ามาพร้อมกับการแพร่ขยายของวัฒนธรรมตะวันตก และความคิดเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งที่ยอมรับกันในสังคมไทย ปัญหาที่เกิดจากการแต่งงานแบบคลุมถุงชนนี้บุตรสาวต้องกระทำตาม เนื่องจากค่านิยมเรื่องความกตัญญูเป็นปัจจัยสำคัญ ดังตัวอย่าง

... อู๋อายุ 22 เรียนจบมาแล้ว 6 เดือน ตอนนั้นได้แต่งงานมาแล้ว 4 เดือน ตามความเห็นชอบของคุณแม่และพี่ ๆ เรื่องที่เกิดขึ้นไม่อยากจะโทษคุณแม่เพราะตั้งแต่คุณพ่อเสียชีวิตคุณแม่ก็ต้องรับหน้าที่ส่งเสียลูกทุกคน กลัวแสนกลัวว่าคุณจะเสียคนต้องแต่งงานกับคนไม่ดี พอเรียนจบก็ทำรากับอู๋อายุ 30 รีบจับแต่งงาน วันรุ่งขึ้นหลังแต่งงานก็มีเสียงโทรศัพท์มา

ขอยุติกับภรรยาเขา อึ้งงงหมดเพราะนึกอยู่แล้วว่ามันมีอะไรพิกล ๆ อยู่ก็ทำทางของเขาที่
แหละค่ะ เรื่อง ไทรศัพท์นั้นเขาก็ยอมรับว่าจริง เขาเป็นผู้ช่วยประเภทนั้น...¹

ถึงแม้ว่า บุตรสาวจะมีอิสระในการเลือกคู่ครองมากขึ้น แต่บิดามารดาก็ยังมียกยัดต่อ
บุตรสาวกล่าวคือ เพื่อนชายของบุตรสาวต้องได้รับความเห็นชอบจากบิดามารดาของฝ่ายหญิงก่อน
โดยพิจารณาจากความประพฤติ การศึกษา ฐานะและรูปร่างหน้าตา เป็นต้น บิดามารดาจะเป็น
ผู้ให้ความเห็นและคำปรึกษาแก่บุตรสาวเมื่อรักชอบพอกับใคร แต่ในบางกรณีบิดามารดาจะคอย
สังเกตการณ์ความสัมพันธ์ของกลุ่มสาวไม่ให้เกินขอบเขตของประเพณีไทย ดังตัวอย่าง

... ปัจจุบันดิฉันอายุ 23 ปี จบปริญญาตรี อาชีพครูเฟื่องบรรจ ฐานะทางครอบครัวปาน-
กลางเป็นลูกคนที่ 3 ของพ่อแม่ ปัญหาที่มีอยู่ว่าดิฉันรู้จักผู้ชายคนหนึ่งคบหาได้ปีหนึ่งแล้ว การศึกษา
ระดับ ปวช. เขาไม่เคยพูดว่ารักดิฉัน แต่การแสดงออกก็ทำให้เรารู้ว่าเรารักกัน เรื่องระหว่าง
เราไม่เป็นปัญหา ตัวปัญหาอยู่ที่คุณพ่อ ท่านไม่เข้าใจการที่เราคบกันนั้น บางครั้งก็จำเป็นบ้างใน
การพบปะส่วนตัว... เขาไปหาดิฉันอาทิตย์ละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย บางครั้งก็พาไปเที่ยวชาย
ทะเลใกล้ ๆ เมื่อกลับมาดิฉันก็โดนคุณพ่อดุดำหาว่าทำไปโดยไม่รักเกียรติของพ่อแม่ และของตัวเอง
เองถึงกับออกปากไล่ดิฉันออกจากบ้าน...²

1.1.2. ด้านความสัมพันธ์กับบิดามารดา

ในช่วงนี้ได้ประสบปัญหาการขาดแคลนผลงานและปัญหาเศรษฐกิจเรื้อรังจากอดีต ส่งผล
ให้ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จากปัญหาเศรษฐกิจเหล่านี้

¹ สตรีสาร ปีที่ 32 ฉบับที่ 40 6 มกราคม 2523.

¹ สตรีสาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 17 25 กรกฎาคม 2525.

ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวกล่าวคือ สตรีที่สมรสแล้วนิยมออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัวซึ่งแตกต่างจากอดีต ในสมัยก่อนบิดาเป็นผู้มีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนมารดามีบทบาทในการดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านและอบรมสั่งสอนบุตร แต่พอหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จำนวนของสตรีที่ออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากสตรีได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นซึ่งส่งผลถึงโอกาสในการประกอบอาชีพ ส่วนผลเสียต่อครอบครัวทำให้มารดาต้องห่างเหินจากครอบครัวโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับบุตรสาวที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ดังตัวอย่างปัญหา "โรคขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่" ซึ่งสะท้อนถึงความเหงาและความต้องการคนปรึกษา ดังนี้

... ปุ่มอยู่ ม.ศ. 3 ทำไมสิ่งรอบตัวปุ่มถึงได้สับสนวุ่นวาย ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ทั้งคุณพ่อ คุณแม่และเพื่อน เพื่อนบ้าน ปุ่มมีคุณแม่ คุณแม่ไม่เคยถามอะไรเลยเกี่ยวกับตัวปุ่ม ไม่ว่าจะเรื่องการเรียนหรือเรื่องเพื่อน คุณพ่อยิ่งแล้วใหญ่ ทั้งสองคนเป็นข้าราชการ... ปุ่มอยากจะคุย อยากจะถามทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในตัวปุ่ม ปุ่มอยากจะทำมันผิดหรือถูกแค่ไหน แต่ปุ่มก็ถามคุณแม่ไม่ได้ คุณแม่จะตอบเพียงคำถาม ไม่คุยคำตอบ ปุ่มถามเรื่องการบ้าน คุณแม่ก็บอกแค่นั้น ไม่มีอย่างอื่นต่อ...¹

ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรสาวกับบิดามารดา เริ่มขัดแย้งมากขึ้นเกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เนื่องจากปัญหาช่องว่างระหว่างวัยและความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก ดังปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ถึง 4 ปัญหาด้วยกัน (ดูตารางที่ 2) ดังนี้

¹ สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 30 19 ตุลาคม 2523.

... แม่ไม่เคยรับว่าสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน เด็กต้องมีความคิดเห็นของตนเอง พ่อเคยพูดกับแม่เรื่องนี้เหมือนกัน แต่พูดไม่จบรอกค่ะ แม่ไม่เคยฟังเวลาพูดขึ้น พ่อพูดดี ๆ นะคะ ไม่เคยขึ้นเสียงหรือหยาบคาย แต่แม่ก็ว่าเถียงคำไม่ตกปาก...¹

... จุ่มอยากทราบว่าทำไมส่วนมากผู้ใหญ่สมัยนี้ ไม่เข้าใจเด็กวัยรุ่นเลย เขามักจะอ้างโบราณอย่างนี้ อย่างโน้น บางทีจุ่มพยายามอธิบายให้เข้าใจแต่คำว่าจุ่มว่า อย่ามาอวดดีสั่งสอนฉันนะ เด็กสมัยนี้ทำไม่ถึงเรตกันจริง ๆ เอาแต่เที่ยวกันทำเตี๋ยว...²

นอกจากนี้บุตรสาวยังตำหนิถึงพฤติกรรมของบิดามารดามากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากอดีต ในอดีตบุตรสาวไม่มีสิทธิในการตำหนิบิดามารดาของตน เพราะสังคมถือว่าบิดามารดาเปรียบเสมือนบุพชนบุคคลที่สำคัญที่สุด แต่ในช่วงนี้ปรากฏว่า บุตรสาวตำหนิแต่เพียงความประพฤติของบิดามารดาซึ่งขัดต่อคำสอนดั้งเดิมของสังคมไทย ทั้งนี้เป็นเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยี วิถีชีวิตของชาวตะวันตกและความคิดของชาวตะวันตก โดยผ่านบรรดาสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

... ครอบครัวของเราร้างงาน พ่อชอบเมาสุรา อาละวาดและทุบตีมารดาให้เห็นตั้งแต่เด็ก ดิฉันเป็นลูกคนสุดท้องและต้องพลอยอยู่ในเหตุการณ์ด้วยตลอดมา ทุกครั้งที่พ่อไว้วายเออะอะ เราสองคนแม่ลูกต้องทนเจ็บตัว ทุกขเวทนาครั้งนี้น่าอัปยศ ขณะนั้นในใจดิฉันใช้

¹ สตรีสาร ปีที่ 36 ฉบับที่ 14 3 กรกฎาคม 2526.

² สตรีสาร ปีที่ 29 ฉบับที่ 13 4 กรกฎาคม 2519.

ว่าจะผูกพยาบาทคาดเวรอะไร กรรมใดใครก่อกรรมก็เป็นของคนนั้น แต่ใจเฝ้าเปลี่ยนและ
 เตียดตันที่พ่อทำกับแม่ พยายามข่มใจคิดเสียว่าที่คิดหรือที่คิดว่าจะทำนั้น เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง
 ดีไหม เคยรักแม่จะหาทางกำจัดพ่อ ถึงจะผิดกฎหมายก็เอา...¹

ทางด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว บุตรสาวคนโตก็ยังรับภาระนี้อยู่เช่นเดียวกับอดีต
 ทั้งด้านการดูแลบ้าน เรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ดังตัวอย่าง ("... ดิฉันเป็นพี่คนโต มีน้อง
 สาวอายุ 12 และ 13 ขวบ ดิฉันสำเร็จการศึกษาและทำงานแล้ว ปัญหาของดิฉันก็คือ การ
 ดูแลน้อง...")²

... ตอนนั้นคุณแม่มีปัญหาเรื่องการเป็นลูกคนโตกำลังจะเข้ามหาวิทยาลัยนี้ มีน้อง 3 - 4 คน
 เล็กสุด 11 ขวบ ต้องทำงานบ้านจนไม่มีเวลาดูหนังสือและน้อยใจว่าน้อง ๆ ไม่เคยช่วย
 เหลือในในบ้านเลย...³

1.2 บทบาทและสถานภาพของภรรยา

จากสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ผลักดันให้สตรีต้องออกไปทำงานนอกบ้าน
 ทำให้เกิดผลดีและผลเสียตามมากล่าวคือ ทำให้โลกทัศน์ของสตรีกว้างขวางขึ้น สตรีมีรายได้ เป็น
 ของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ส่วนผลเสียที่ได้รับก็คือ สตรีต้องรับภาระ

¹ สตรีสาร ปีที่ 31 ฉบับที่ 35 3 ธันวาคม 2521.

² สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 23 7 กรกฎาคม 2523.

³ สตรีสาร ปีที่ 40 ฉบับที่ 14 28 มิถุนายน 2530.

เพิ่มขึ้นทั้งงานในบ้านและนอกบ้าน ทำให้เกิดความบกพร่องในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่ ส่วนสตรีที่มีครอบครัวแล้ว มักประสบปัญหาครอบครัวตามมา ดังเช่นปัญหาที่เกิดจากความบกพร่องในหน้าที่ของแม่ศรีเรือน และความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ดังจะกล่าวอย่างละเอียดดังนี้

1.2.1. การเป็นแม่ศรีเรือน

คุณสมบัติของแม่ศรีเรือนยังคงมีความสำคัญอยู่ โดยเฉพาะ พ.ศ. 2517 - 2530 ได้ปรากฏปัญหาในลักษณะเช่นนี้ (ดูตารางที่ 3) ทั้งนี้เนื่องจากการคงอยู่ของค่านิยม บรรทัดฐานเกี่ยวกับบทบาทของภรรยาในสังคมไทย และลักษณะของสังคมไทยที่ยังต้องการให้ภรรยารักษารูปภาพในการเป็นแม่ศรีเรือนไว้

... เรื่องเงินเราแยกกันทำแยกกันใช้ก็สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างสบาย เงินเดือนของดิฉันใช้เลี้ยงตนเองและลูกอยู่ไปอย่างไม่เดือดร้อน และไม่มีผลดีต่อจิตใจเลย ที่บ้านมีเด็กรับใช้ 2 คน คุณง้อหามาไว้ให้ อาหารก็รับปันโต มีเครื่องซักผ้า ทุกอย่างสบายจนเขาอาจจะเห็นว่า ดิฉันขี้เกียจ หงุดหงิดว่าดิฉันไม่จ้ให้เด็กทำงานให้ดี ก็ดิฉันเหนื่อยมาจากงานแล้ว มีเวลาดูแลลูกบ้างก็ดีแล้ว จะไปดุว่าเด็กเดี๋ยวก็ลาออก คนเดี๋ยวนี้หาง่ายเมื่อไร เชื่อไหมคะว่าค่าใช้จ่ายของลูกของดิฉัน เบาะเก้าอี้ ผ้าผ่อน ดิฉันเป็นคนออกเองทั้งนั้น เชื่อว่าคุณสมบัติของดิฉันไม่แพ้ใคร...¹

จากลักษณะของครอบครัวที่สามีภรรยาต่างมีรายได้ของตนเอง ทำให้ภรรยาซึ่งแต่เดิมต้องพึ่งพารายได้ของสามีแต่เพียงผู้เดียว กลายเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ทางเศรษฐกิจ การออกไปทำงานนอกบ้านทำให้สตรีไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลบ้านเรือนได้อย่างเต็มที่นักดัง-

¹ สตรีสาร, อ้างแล้ว ปีที่ 34 ฉบับที่ 4 26 เมษายน 2524.

เช่นอดีต และความรับผิดชอบภายในครัวเรือนกลายมาเป็นหน้าที่ของคนรับใช้ ทางด้านสถานภาพของสตรีก็เริ่มดีขึ้น สตรีไม่ต้องตกอยู่ในฐานะทาสในเรือนเบี้ยที่ต้องพึ่งพานุรุชอยู่ตลอดเวลา สตรีเริ่มได้รับการยอมรับในสังคมมากขึ้น ส่วนบทบาทของสตรียังคงเดิมกล่าวคือ สตรียังต้องรับภาระความรับผิดชอบมากขึ้น ทั้งงานในบ้านและนอกบ้านตามการคาดหวังของสังคมไทย ดั้งนั้นจากตัวอย่างของปัญหาที่เกี่ยวกับการบพร่องในบทบาทของแม่ศรีเรือนในช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 และช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 จะสนับสนุนแนวความคิดของพาร์สัน เกี่ยวกับบทบาทและการใช้อำนาจของกลุ่มสมรส กล่าวคือ สามีมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวซึ่งทำให้สามีต้องรับผิดชอบต่อบทบาทของครอบครัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภายนอก เช่น การทำงานนอกบ้าน และบทบาทของภรรยาในการรับผิดชอบงานในครอบครัว เช่น การเลี้ยงดูบุตร การดูแลบ้าน เป็นต้น พาร์สันมีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสในสถาบันครอบครัวเป็นสิ่งที่คงที่ และเปลี่ยนแปลงได้น้อยเพราะบทบาทต่าง ๆ อยู่ในลักษณะของการตอบสนองซึ่งกันและกัน อย่างสมดุลย์แต่ภาระของการเป็นแม่และการดูแลบ้านเรือนยังเป็นงานหลักของผู้หญิง ผู้หญิงที่ทำงานแล้ว พาร์สันก็ถือว่าเป็นผู้หารายได้เสริมแก่ครอบครัวเท่านั้น บุรุษยังเป็นผู้หารายได้หลักมาเลี้ยงครอบครัวดังเดิม¹ ปัญหาในครอบครัวระหว่างสามีและภรรยาที่ ราโเฟอร์ท ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาในครอบครัวเกิดจากความฉ้อหลังของจิตใจของสังคม กล่าวคือ อัตราการเปลี่ยนแปลงในบทบาทของฝ่ายชายไม่สมดุลกับอัตราการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายหญิงในครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัว² ในครอบครัวไทยทั้งฝ่ายสามีและภรรยาไม่สามารถปรับตัวเข้าหากัน กล่าวคือ สามีไม่สามารถปรับตัวให้ยอมรับสภาพของภรรยาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านและทำให้งานในบ้านบพร่อง ส่วนภรรยาก็ไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากันภาระความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดความ

¹Parsons, Talcott and Robert F. Bales, Family Socialization and Interaction Process, p.73.

²คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์และการศึกษาวิจัยกับงานพัฒนาสตรี, หน้า 42 - 47.

ตั้งเครียดภายในใจ จากการที่ทั้ง 2 ฝ่ายไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

1.2.2. ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในช่วงนี้ บรรทัดฐานของสังคมยังเป็นปัจจัยกำหนดบทบาท และสถานภาพของภรรยา อยู่เช่นเดิม สังคมมักคาดหวังให้สตรีเป็นฝ่ายที่อดทนและยอมรับในสภาพของตนโดยดี ดังเช่น ปัญหาสามีไปมีเมียช้อย ฝ่ายภรรยา กลับเป็นฝ่ายที่อับอายขายหน้าเพราะเกรงว่าสังคมจะตำหนิถึงความบกพร่องของตนในการครองเรือน แต่ฝ่ายสามีกลับไม่ได้รับคำตำหนิเตือนจากสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะสังคมไทยที่นิยมชมชอบชายที่มีภรรยาหลายคนว่า มีความสามารถทางเพศแต่ถ้า สตรีมีพฤติกรรมทำนองเดียวกัน ก็จะถูกสังคมตำหนิเตือนอย่างรุนแรง จากหัวข้อของปัญหาต่อไป นี้จะแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในสภาพของตนในฐานะภรรยาหลวง ดังเช่น "จะต้องทนไปถึงไหน ยอมรับการเปลี่ยนแปลง คนที่ถูกทิ้ง และถูกอุปโลกน์ให้เป็นผู้แน่" ซึ่งจะกล่าวอย่างละเอียด ดังนี้

... สามีได้หญิงใหม่ซึ่งสวยและช่วยงานเขาได้ แต่ดิฉันเขาก็ยกย่องเชิดชู ซึ่งดิฉันก็คาดหวังในส่วนลึกของจิตใจว่าน่าจะทนได้และพอใจ แต่ที่จริงตนเองทนไม่ได้และไม่พอใจ... ดิฉันช่วยตนเองด้วยการปลงแต่ก็ปลงตกบ้างไม่ตกบ้าง ไม่มีใครที่จะปรับทุกข์ได้... ดิฉันเบื่อไปหมด มองหาความสดชื่นอันใดในชีวิตไม่พบเห็นและคิดว่าควรจะเป็นเช่นนี้ตลอดไป โทษอะไรไม่ได้นอกจากกรรม...¹

ส่วนคำแนะนำของผู้ตอบปัญหาต่อไปนี้จะย้ำในบรรทัดฐานเดิมว่า ควรจะอดทน และยอมรับสภาพนั้นโดยดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว

¹ สตรีสาร ปีที่ 29 ฉบับที่ 4 2 พฤษภาคม 2519.

... เรื่องที่ฉันไม่ได้เกิดขึ้นกับผู้หญิงรายเดียว แต่เกิดขึ้นมากมายพอดูเป็นเรื่องของ
 ธรรมชาติเป็นเรื่องของชีวิต ส่วนใหญ่เจ้าของเรื่องก็ประสบปัญหาผู้ชายและผู้หญิงอีกคนหนึ่ง
 นั้น เขาก็ไม่ได้คาดหวังให้เกิดขึ้น แต่ชะตาชีวิตบันดาลให้เกิดขึ้นมากมีแต่ตัดสินใจเด็ดขาด
 ด้วยการแยกกัน หรือไม่ก็ยอมทบทวนเหตุการณ์ไว้... คุณอาจนับว่าเป็นคนโชคดี เหตุ-
 การณ์มิได้เลวร้ายจนเกินไป สามียังยกย่องให้เกียรติ ขอให้ชะลอสภาพเช่นนี้เอาไว้จะเป็น
 บุญกับทุกฝ่าย...¹

แต่กรณีสตรีไม่ขึ้นชอบชายอื่นที่มีชื่อเสียงของตมก็ยังเป็นสิ่งต้องห้ามในสังคมไทยอยู่นั้น
 เอง แต่สถานการณ์ของสตรีเริ่มดีขึ้น สังคมเริ่มให้ความเห็นอกเห็นใจในธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้อง
 หลงใหลกับสิ่งใหม่ ๆ สังคมไม่ตำหนิตีเตียนสตรีอย่างรุนแรง แต่จะเตือนสติให้สตรียับยั้งตนเอง
 ให้ดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาน ดังเช่น กรณี "ชู้ทางใจ"

... ดิฉันมีเพื่อนสนิทเป็นผู้ชายคนหนึ่งทำงานด้วยกัน เป็นคนดีมีอารมณ์ขัน อาศัยปรึกษา
 เรื่องด้านการงานหรือเรื่องครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพื่อนคนนี้เป็นคนโสด มีอายุมากกว่า
 ดิฉันหลายปีปกติเขาไม่ชอบผู้หญิง แต่คุยกับดิฉันได้ถูกคอ... เมื่อมีราชการต่างจังหวัดก็ไป
 กับคนนั้น เมื่อมีโอกาสใกล้ชิด เราก็เกิดความพอใจซึ่งกันและกันแต่ไม่มีอะไรเกินเลยถึงขั้น
 เสียหาย สำหรับดิฉันนั้นมีความสุขที่ได้ใกล้ชิดเพราะได้รับสิ่งที่ขาดแคลนกับเขา อยากเรียน
 ถามว่า ความรู้สึกอันนั้นผิดหรือไม่จะเรียกว่า เป็นชู้ทางใจหรือไม่ ดิฉันแน่ใจว่าพอใจเขา
 เท่านั้น และอยากเก็บความรู้สึกนี้เป็นส่วนตัวตลอดไปจะเป็นทางเสียหายหรือไม่...²

¹ เรื่องเดียวกัน.

² สตรีสาร ปีที่ 31 ฉบับที่ 17 30 กรกฎาคม 2521.

บทบาทของภรรยาซึ่งรักษารูปแบบเดิมอยู่ กล่าวคือ ต้องปรนนิบัติสามี ซื่อสัตย์ต่อสามี ทั้งกาย วาจา ใจ อุดมและเสียสละ ส่วนสถานภาพของภรรยาเริ่มดีขึ้นภรรยาสามารถมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของครอบครัวทำให้สามีต้องหันไปพึ่งความคิดเห็นของภรรยามากขึ้น แต่ภรรยาหลวงและภรณยาน้อยยังมีสถานภาพคงเดิม กล่าวคือ ภรรยาหลวงมีสถานภาพที่สูงกว่า ภรณยาน้อยทั้งพฤตินัยและนิตินัย แต่อย่างไรก็ตาม ภรรยาหลวงยังเป็นฝ่ายที่ถูกสังคมตำหนิติเตียนว่ามีข้อบกพร่องในการครองเรือน ส่วนภรณยาน้อยก็มีสถานภาพที่ต่ำกว่าภรรยาหลวงและถูกสังคมตำหนิติเตียนเช่นเดียวกัน ส่วนสามีกลับเป็นฝ่ายที่ไม่ได้รับการตำหนิติเตียนจากสังคมมากนัก เมื่อเทียบกับภรรยาหลวงและภรณยาน้อย ทั้งภรรยาหลวงและภรณยาน้อยต่างก็มีความรู้สึกขมขื่นไม่ต่างกันมากนัก ดังเช่น

... เขาขอให้ดิฉันยอมรับให้เป็นภรรยาด้วยอีกคนหนึ่ง ขณะนั้นดิฉันเพิ่งจะรู้ว่าเขาไม่ได้รักดิฉันเลย ความดีที่ดิฉันสู้สุดสำหรับพยายามทำด้วยความอดทน ไม่ได้ปล้ำล้างความผิดในอดีตได้เลย เมื่อเขาเจอคนที่ถูกใจ เขาก็พร้อมที่จะผละไปทันที โดยโยนความผิดมาที่ดิฉัน... อยากถามว่าทั้งหมดนี้ดิฉันเป็นคนก่อเรื่องหรือคะ ดิฉันหมดที่พึ่งจริง ๆ ว่าเป็นเหว และหมดกำลังใจขาด เขาก็เท่ากับขาดหมดสิ้นในชีวิต ดิฉันควรจะมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่ออะไร...¹

... ดิฉันไม่ผิดอะไรกับหน้าที่ไหลมาสู่ที่ต่ำ อยู่ไปอย่างแห้งแล้งและจ้องหงอรู้ว่าไม่ได้รักใครนอกจากตัวเอง ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าตัวเองโสดใครกเพียงใด ดิฉันไม่มีศาสนาจะยึดเหนี่ยวนอกจากตัวเองแล้ว ก็มีแค่เงินเท่านั้นที่ดิฉันพอจะให้ความสนใจบ้าง คุณป้าอย่าเพิ่งเป็นลมไปเสียก่อนหากดิฉันจะบอกว่า ศีลห้าของพระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิบัติตามสักข้อเดียวแถมยังละเมิดเสีย

¹ สตรีสาร ปีที่ 30 ฉบับที่ 39 1 มกราคม 2521.

อีก โดยเฉพาะข้อที่สามหนักที่สุดอย่างไม่น่าอภัยเลย คุณป้าคะ กรรมชั่วมันกลับมาตามทันแล้ว อย่างน้อยที่สุดมันก็ทำให้ดิฉันไม่สบายใจอย่างที่สุดในการกระทำที่แล้ว ๆ มาเหมือนมีอะไรมาตลใจให้คนเลว ๆ อย่างดิฉันเกิดมากลัวบาปกรรมที่เผลอ...¹

1.3 บทบาทและสถานภาพของมารดา

ถึงแม้ว่าสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปจากช่วง พ.ศ. 2494 - 2516 ไปมากแต่บทบาทและสถานภาพของมารดาก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง มารดาซึ่งรักห่วงใยในความเป็นอยู่ของบุตรธิดาอยู่เช่นเดิม ดังตัวอย่าง "ให้ความมั่นใจแก่ลูก" ซึ่งแสดงถึงความรัก ความห่วงใยของมารดาที่มีต่อบุตร ดังนี้

... ลูกชายคนโตอายุ 11 - 12 ปี โรงเรียนอยู่ไกล ดิฉันหรือพ่อของแกต้องขับรถไปส่งตอนเช้าและไปรับตอนเย็นทุกวัน ลูกชายมีความรู้สึกที่ไม่ต้องการให้พ่อแม่ไปคอยรับส่งเพราะโตแล้วเพื่อนล้อและไม่สะดวกใจเขาขอขึ้นรถเมล์เอง ใจจริงดิฉันก็ว่าเขาโตพอจะทำอย่างนั้นก็ได้แต่ใจมันเป็นห่วง รถเมล์จะต้องต่อ การขึ้นลงหลายครั้งก็ดี การข้ามถนนก็ที่ดีในสภาพถนนหนทางที่เป็นอยู่นี้เกรงว่าจะไม่ปลอดภัย ลูกก็ไม่ใคร่เคยไปไหนมาไหนตามลำพัง...²

¹ สตรีสาร ปีที่ 37 ฉบับที่ 13 24 มิถุนายน 2527.

² สตรีสาร ปีที่ 31 ฉบับที่ 48 4 มีนาคม 2522.

2. บทบาทและสถานภาพสตรีในสังคม

บทบาทและสถานภาพของสตรีในสังคมในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับช่วงแรก กล่าวคือ สตรีได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่วนการประกอบอาชีพของสตรีก็คล้ายคลึงกับช่วงแรกคือ รับราชการ ครู/อาจารย์ และทำงานบริษัทเอกชน ส่วนปัญหาที่ปรากฏนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย ที่มองสตรีว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ โทเลและ ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ประกอบทั้งสภาพทางธรรมชาติของสตรี (การตั้งครรภ์ การคลอดบุตร) ทำให้บทบาทและสถานภาพของสตรีในการประกอบอาชีพไม่ก้าวหน้าถึงขีดสุด แต่อย่างไรก็ตามสังคมก็หันมายกย่องบทบาทของสตรีมากขึ้น และทำให้สถานภาพของสตรีดีขึ้นด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถ ความอดทนของสตรีนั่นเอง บทบาทและสถานภาพของสตรี จำแนกเป็นบทบาทและสถานภาพสตรีทางการศึกษาและในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะกล่าวอย่างละเอียด ดังนี้

2.1 บทบาทและสถานภาพสตรีทางการศึกษา

จากปัญหาในคอลัมน์ตอบปัญหาชีวิตในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 พบว่าประมาณร้อยละ 90 สตรีมีระดับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกจากนั้นประมาณร้อยละ 10 เป็นสตรีที่มีการศึกษาในระดับอนุปริญญา ปริญญาโท และปริญญาเอก ดังเช่น กรณีของ "แม่บ้านปริญญาเอก"¹ และจากประโยคที่ว่า ("... อายุ 30 ปี หน้าตาดีพอใช้ การศึกษาสูงพอควร ระดับปริญญาเอก"²) เมื่อสตรีได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นทัดเทียมกับชายทำให้สตรีสามารถประกอบอาชีพทัดเทียมกับชายด้วยเช่นกัน ดังจะกล่าวต่อไปในหัวข้อ "บทบาทและสถานภาพสตรีในการประกอบอาชีพ"

¹ สตรีสาร ปีที่ 34 ฉบับที่ 13 28 มิถุนายน 2527.

² สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 31 2 พฤศจิกายน 2523.

2.2 บทบาทและสถานภาพสตรีในการประกอบอาชีพ

จากปัญหาในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 พบว่า ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพมากนัก สตรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ ครู/อาจารย์ และทำงานบริษัทเอกชน ส่วนปัญหาที่สตรีประสบจะเป็นปัญหาที่เกิดความขัดแย้งในบทบาทภายในครอบครัวและบทบาทภายนอกครอบครัว ส่วนสถานภาพของสตรีได้รับการยอมรับในด้านความสามารถของสตรีมากขึ้น ดังตัวอย่าง

... ดิฉันได้งานสอนเนื่องจากทิ้งเสียหลายปีต้องซื้อตำราใหม่ นับว่าเป็นงานที่ลำบาก ดิฉันพยายามทำให้ออกที่สุด ทิ้งงานหน้าที่หนักกระทั้งมัน คนเก่าออกไปก่อนเปิดเรียนไม่กี่วัน งานสอนดูจะทำให้ เขาสนใจดิฉันมากขึ้น แต่เวลาอยู่ต่อหน้าผู้อื่น ดูจะทำอะไรผิดใจ เขาไปหมด...¹

3. บทบาทและสถานภาพสตรีในด้านความรัก

ในช่วง พ.ศ. 2517 - 2530 เป็นช่วงที่สังคมยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างเสรีทั้งด้านวิถีความเป็นอยู่ การแต่งกาย และความคิดสมัยใหม่ทำให้บทบาทของสตรีในด้านความรักเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ สตรีบางคนยังคงรักษาค่านิยมเรื่องกุลสตรี แต่สตรีบางคนกล้าที่จะเปิดเผยความในใจของตนเองต่อฝ่ายดังตัวอย่าง

¹ สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 20 28 ธันวาคม 2523.

... หนูถูกใจรุ่นพี่คนหนึ่งทีละคน มองเขาทุกวัน หนูชอบเขามากจนต้องให้เพื่อนแนะนำให้รู้จัก ได้พูดคุยกัน... หนูเข้าไปบอกเขาว่า ชอบมากมากจนต้องบอกพี่และ หนูบอกเขาไปว่าที่บอกมานี้ก็เพราะชอบมากแต่ไม่ได้หมายความว่าหวังจะให้ เขามาชอบนะ เพียงแต่อยากบอกเพราะอึดอัดเต็มทรวงแล้ว...¹

แต่เนื่องจากสังคมไทย เป็นสังคมที่มีกฎเกณฑ์บังคับหญิงสาวให้อยู่ในกรอบของกุลสตรี มากจนเกินไป โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศประกอบทั้งการศึกษาในโรงเรียนสตรีทำให้สตรีบางคนหันมาสนใจเพื่อนเพศเดียวกัน ดังเช่น

... เราเป็นทอมบอย มีแฟนไปเรื่อย ๆ ผู้หญิงหลายคนเข้ามาในชีวิตทั้งน้อง ๆ ที่โรงเรียน พี่ ๆ ที่หอพัก บางครั้งก็มีเรื่องหึงหวงกันบ้าง... ปัญหาทำให้เกิดตอนอยู่ ม.ศ. 5 ไปชอบน้องผู้หญิงคนหนึ่งอยู่ ม.ศ. 2 เรียบร้อย น่ารักดี หลงเธอแล้วรักปักหัวปัก อยู่หอเดียวกัน ใช้เวลาอยู่ 6 เดือน จึงได้เข้าใจกันและย้ายมาอยู่ห้องเดียวกัน...²

ในกรณีนี้สังคมก็ยอมรับในพฤติกรรมที่ผิดธรรมชาติ เช่น เลสเบี้ยน เกย์ ดังคำตอบของจินตนา 2 ดังนี้ ("... สำหรับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมของคนที่ใช้ชีวิตอย่างนั้น จินตนา 2 บอกตามตรงว่าใจกว้างพอที่จะยอมรับว่า ธรรมชาติของคนบางคนไม่เป็นไปตามปกติตามธรรมชาติอย่างคนอื่นเขา...")³

¹ สตรีสาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 29 17 ตุลาคม 2525.

² สตรีสาร ปีที่ 36 ฉบับที่ 31 30 ตุลาคม 2526.

³ สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 4 27 เมษายน 2523.

สำหรับการรักษาพรหมจรรย์ก่อนแต่งงานก็ยังคงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสตรี เช่นเดียวกับอดีต สตรีมีความรู้สึกผิดจากการกระทำของตนและวิตกกังวลจากผลที่ตามมา ดังเช่น

... ดิฉันได้ทำความผิดอย่างหนึ่งเป็นความผิดพลาดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตก็ได้... ขณะที่ทำผิดอยู่นั้นก็รู้ตัวว่าผิดแต่มิได้สำนึกผิดการณต่าง ๆ ไว้ต่ำเกินไป แต่พอหลังจากนั้นแล้วผลของการกระทำก็ปรากฏให้เห็น... เป็นตราบาปที่ประทับตัว ประทับใจดิฉันตลอดมาจนบัดนี้ ดิฉันคิดว่าชั่วชีวิตนี้ไม่มีวันที่ดิฉันจะได้ทุกข์ทรมานยิ่งไปกว่านี้อีก...¹

ถึงแม้ว่าสตรีบางคน เริ่มยอมรับความจริงเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนชาย (ดูตารางที่ 3) แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความรู้สึกสับสนในพฤติกรรมของตนว่า ถูกหรือผิดเนื่องจากขัดต่อค่านิยมของสังคมไทย ดังเช่น

... อ้อยไม่ใช่หญิงสาวบริสุทธิ์ผู้ดม่อมง เพื่อนชายคนแรกที่ได้เป็นเจ้าของอ้อยนั้น เป็นเพื่อนที่ชัวด้วยกันเมื่ออายุ 18 แล้วเราก็แยกกันไปคิดว่า เป็นเพราะเราไม่ได้รักกัน ขณะนี้อ้อยต้องสารภาพว่ารัก "จิม" มาก เขารักอ้อยจริง ๆ ไม่แคร์ว่าอ้อยจะเป็นอย่างไรมาก่อน ปัญหาที่อ้อยอยากได้ความสนับสนุนจากจินตนา 2 ก็คือ เราสองคนคิดว่าจะย้ายไปอยู่ด้วยกัน ซึ่งแต่ว่า... อ้อยเป็นผู้หญิงไทย โตขึ้นมาในบรรยากาศที่เห็นไม่เห็น เรื่องของการสั่งสอนการให้รักษาตัว ให้มองเห็นความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับลูกผู้หญิง ความเสียเปรียบที่อาจเกิดขึ้น เพราะการตัดสินใจไม่รอบคอบ การจะย้ายไปใช้ชีวิตร่วมกับเขา โดยมีได้แต่งงาน เป็นการสมควรหรือไม่คะ...²

¹ สตรีสาร ปีที่ 40 ฉบับที่ 5 26 เมษายน 2530.

² สตรีสาร ปีที่ 33 ฉบับที่ 4 27 เมษายน 2523.

จากตัวอย่างปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและการสั่งสอนเรื่องกุลสตรีที่ยังคงอยู่ในสังคมไทย แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปทั้งวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมและการแต่งกายแบบตะวันตก ปัญหาบางปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากความสับสนระหว่างการอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษกับความคิดสมัยใหม่ ส่วนบทบาทของสตรีในด้านความรักเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ สตรีเริ่มเปิดเผยความรู้สึกในใจแก่ฝ่ายชายทราบโดยในวิธีการที่เหมาะสม และสตรีก็มีสถานภาพที่ดีขึ้นในสายตาของสังคม สังคมไม่ตำหนิติเตียนมากดังเดิม เมื่อเกิดเหตุการณ์หย่าร้าง หรือการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพสตรี จำแนกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในระบบ โดยไม่ได้แรงผลักดันจากภายนอก ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองภายในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพสตรีที่แตกต่างในแต่ละยุคสมัย ดังเช่น

ก. สมัยสุโขทัย เป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาผลผลิตทางการเกษตร แรงงาน ทั้งชายและหญิง ต่างก็มีความสำคัญในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบท สตรีมักช่วยสามีในการทำไร่ ทำนา พร้อมกับภาระการดูแลความเรียบร้อยภายในครัวเรือน ส่วนบทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัวมีสถานภาพที่ดีกว่าสตรีในสมัยอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการปกครองที่ให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัว กล่าวคือ บิดามารดาต่างก็มีความสำคัญเท่าเทียมกันในครอบครัว บุตรหลาน

ต้องให้ความเคารพนับถือมารดาเท่าเทียมกับบิดาททุกประการ ดังคำจารึกในศิลาจารึกสุโขทัยของพ่อขุนรามคำแหงว่า

... เมื่อชั่วพ่อกู กูบ้ำเรอแก่พ่อกู กูบ้ำเรอแก่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอาแต่พ่อกู กูได้หมากส้ม หมากหวาน อันใดกินอ่อยกินดี กูเอามาแต่พ่อกู... พ่อกูตาย ยังพี่กู กำพร้า บ้ำเรอแก่พี่กู ดังบ้ำเรอแก่พ่อกู...

ส่วนบทบาทของภรรยาที่ สังคมได้ยอมรับในความสามารถของภรรยาในเรื่องการควบคุมค่าใช้จ่าย และความเรียบร้อยภายในบ้าน แต่ถ้าสตรีกระทำหน้าที่บกพร่องก็จะถูกสังคมตำหนิติเตียนได้

ข. สมัยอยุธยา เป็นสังคมแบบศักดินาจะมองสตรีในแง่กามรมณ์ หรือนางบำเรอ ซึ่งจะพบในวรรณคดีเก่า ๆ เสมอที่กวีมักกล่าวยกย่องบารมีของเจ้าขุนมูลนาย สมัยทาสศักดินาด้วยการเอ่ยถึงจำนวนนางบำเรอซึ่งจะพบอยู่บ่อย ๆ ว่ากษัตริย์มักจะมีนางบำเรอเห็นใจความชอบของราชบริพาร นายทัพ นายกอง ด้วยการยกหญิงสาวหรือนางสนมให้เป็นรางวัล นอกจากนี้บทบาทและสภาพสตรียังถูกจำกัดบทบาทโดยเฉพาะกฎหมายลักษณะทาสและกฎหมายลักษณะผิดเมียที่ให้สิทธิแก่บิดามารดา และสามีในการขายบุตรสาวและภรรยาไปเป็นทาสแก่ใครก็ได้

ค. สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สังคมไทยยังไม่มีเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากนัก สตรีไทยยังถูกกีดกันในการศึกษาเล่าเรียนทางด้านวิชาการอยู่ และยังมีบทบาทเฉพาะในครัวเรือนเท่านั้น นอกจากนั้นบทบาทของภร่ายายังถูกจำกัดสิทธิในพระอัยการลักษณะผิดเมียซึ่งได้ชำระในสมัยรัชกาลที่ 1 และล้มเลิกในรัชกาลที่ 4 โดยในกฎหมายฉบับนี้ ได้บัญญัติสิทธิของภรรยาตามตำแหน่งของภรรยาตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้เป็น 4 ชนิด กล่าวคือ เมียกลางเมือง เมียกลางนอก เมียทาส และเมียพระราชทาน

สตรีในสมัยสุโขทัย อยุธยา และต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีสถานภาพที่ต่ำกว่าบุรุษมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เอื้อประโยชน์ต่อบุรุษมากกว่าสตรี นอกจากนี้ บรรทัดฐานความเชื่อ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัว และสังคมทำให้จำกัดบทบาทของสตรี บทบาทและสถานภาพสตรีเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้ทรงยกเลิกกฎหมายบางฉบับ เช่น กฎหมายลักษณะผิวเมียที่ได้จำกัดสิทธิและบทบาทของสตรี

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของสตรี

ในอดีตสตรีไทยมักได้รับการอบรมสั่งสอนในด้านการบ้านการเรือน เพื่อเตรียมตัวเป็นภรรยาและมารดาที่ดีต่อไป ส่วนทางด้านการศึกษาเล่าเรียนในทางวิชาการมักถูกกีดกัน เพราะทัศนคติของคนไทยในอดีตที่เกรงว่า ถ้าสตรีอ่านออกเขียนได้ก็จะริเล่นเพลงยาว ซึ่งเพลงยาวนั้นถือว่าเป็นหนังสือและสารแห่งความรัก จนกระทั่งในรัชกาลที่ 6 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งทำให้สตรีมีเสรีภาพในการศึกษาเท่าเทียมกับบุรุษ เมื่อสตรีได้รับการศึกษามากขึ้นก็ทำให้สตรีมีโอกาสในการประกอบอาชีพมากขึ้นด้วย และส่งผลให้บทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัวและสังคมได้รับการยอมรับมากขึ้นด้วย

2. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาก อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกและแรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจภายนอกประเทศ ดังจะกล่าวอย่างละเอียด ดังนี้

2.1 เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่แทรกซึมเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 หลังจากการทำสัญญาเบาริงระหว่างไทยกับอังกฤษ ในช่วงแรก การแทรกซึมของวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามาทางพวก มิชชันนารี พ่อค้า และคนชาติที่เข้ามาประกอบการต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะแรกนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็น

ค่อยไป และเริ่มจากชนชั้นผู้นำของประเทศ (กษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์) ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทุกชั้นชั้นของประเทศ เมื่อสังคมเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาติดต่อสื่อสารทำให้การแพร่ขยายทางวัฒนธรรมตะวันตกมาสู่ประเทศไทยรวดเร็วขึ้นโดยผ่านมาในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย วิชาการต่าง ๆ และการดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่ที่เข้ามาในรูปของการไหลของข่าวสารระหว่างประเทศ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ทำให้วิถีชีวิต ทักษะคติ ค่านิยมบางอย่างของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เช่น ค่านิยม เรื่องการมีอิสระในการเลือกคู่ครอง การหย่าร้าง และการยอมรับพฤติกรรมกรรมการจับมือถือแขนของหนุ่มสาวในที่สาธารณะ เป็นต้น การดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากศักยภาพของสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ที่เผยแพร่วัฒนธรรมตะวันตกในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งวิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของสื่อมวลชนว่า สื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึก และช่วยย้ำทัศนคติที่มีอยู่แล้วให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (The mass media can effect attitude lightly held, and slightly canalize stronger attitude) หรือสื่อมวลชนมีผลทางอ้อมสำหรับการเปลี่ยนทัศนคติ หรือค่านิยมที่ฝังรากลึก ดังนั้นจึงเป็นการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบางอย่างของสังคมไทย เช่น ค่านิยมเรื่องพรหมจรรย์ ค่านิยมทางการศึกษา และการแตกแยกของครอบครัว เป็นต้น แต่ค่านิยมบางอย่างก็ยังคงอยู่ในสังคมไทยต่อไป เช่น ค่านิยม เรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดา

2.2 การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมกึ่งอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยเศรษฐกิจ หรือการลงทุนจากภายนอกประเทศ กล่าวคือ ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม แรงงานทั้งชายและหญิงต่างมีความสำคัญในสังคมไทย แต่สตรีไม่มีรายได้ตอบแทนเพราะถือว่าเป็นแรงงานภายในครอบครัว ต่อมาเมื่อสังคมไทยได้ติดต่อกับชาติตะวันตกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทย จากสังคมที่พึ่งพาผลผลิตจากการเกษตรไปสู่สังคมกึ่งอุตสาหกรรมซึ่งต้องการแรงงานจำนวนมาก ดังนั้นจึงเป็นโอกาสสำหรับสตรีในการออกไปทำงานเพื่อหารายได้ของตนเอง เมื่อสตรีมีอำนาจทางเศรษฐกิจก็ทำให้บทบาทและสถานภาพสตรีเริ่มมีสภาพที่ดีขึ้นกว่าอดีต และจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมกึ่งอุตสาหกรรม จะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพสตรีใน

ครอบครัว และสังคมตั้งแนวทฤษฎีนิยามมาร์กซ์ ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงสถานภาพสตรีจะเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทเชิงเศรษฐกิจของสตรี เนื่องจากการที่สตรีได้ออกไปทำงานนอกบ้าน มีรายได้ของตนเอง ทำให้ผู้ชายเดิมเป็นผู้มีอำนาจได้สูญเสีย "บริการ" ในครอบครัวไป และลดความสำคัญในครอบครัวลง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย